

Sport (za) zrcadlem společnosti

CORE037

Krátký komentář k tomuto souboru.

Předmět je koncipován poměrně specificky. Je založen na velkém množství slovních hříček a odboček.

Jako základní materiál proto slouží e-learning, který umožňuje interaktivní práci. Tento e-learning je obsáhlý a v rámci času určeného pro výuku není možné projít všechny jeho části. Proto obsahuje různé vnořené kapitoly (doporučené, informativní, odlehčující), které mají studenti možnost procházet v rámci samostudia. Často se jedná o pohledy odbíhající od samotného tématu, proto je zvolen popsáný systém vnořených kapitol.

Tento textový soubor proto chápu jako určitou příležitost, jak představit témata přece jenom poněkud uceleněji.

-
- Jeho výhodou je nepochybně mnohem snazší orientace v textu a mnohem nižší penzum času potřebné pro základní seznámení se s tématy.
  - Nevýhodou je, že se zde ztrácí širší kontext. Nejsou tu ty obsaženy nejpodstatnější prvky, které ztraktivňují daný obsah (obrázky, videa či jiné typy souborů).
-

Proto tento textový soubor nemůže nahradit e-learning a ani to není jeho cílem.

Byl vytvořen, aby rozsáhlý e-learningový materiál zhutnil a dal příležitost těm, kteří v první vlně nechtějí věnovat velké množství času seznámení se s formou a obsahem předmětu.

Současně je zřejmé, že přece jenom dává mnohem ucelenější a podrobnější přehled o předmětu (o tom svědčí více než 70 stran), než je možno získat pouhým prostudováním sylabu. Věřím, že minimálně pro některé studenty může představovat funkční mezikrok.

Zrcadlo je předmětem, symbolem, metaforou, dle naší libosti a fantazie. Nejprve je třeba zrcadlo nastavit. Vítejte v interaktivním světě sportu za zrcadlem, za Alenkou a za námi samými.

Úvod

Ještě než začneme

Na úvod bychom měli - v duchu principu fair play - upozornit čtenáře na to, co ho zde čeká.

Proto se pokusíme v následujících informacích být věcní a vyvarujeme se v této části slovních hříček a jinotajů.

Nejprve připomeneme cíl předmětu:

Cílem předmětu je přivést studenty k **samostatnému přemýšlení o společenském dění** okolo nás (a vyhodnocování okolností a důsledků tohoto dění) **prostřednictvím diskusí a analýz věnovaných událostem ve světě sportu.**

Cílem (v dílčích attributech) je budovat **analytický přístup** k problémům (především ve **filosofickém diskursu**), podpořit kreativní přístup a samostatnost v tvůrčím vyjádření (při diskusích a při tvorbě eseje) a také interdisciplinární chápání událostí (včetně schopnosti **pracovat se slovními hříčkami a humorem**).

Základní rámce:

Jde v podstatě o oblasti, které chceme v rámci daného předmětu podpořit. To úzce souvisí s cíli a upřesňuje to jakési koridory, v nichž se budeme pohybovat.

1) Chceme v první řadě iniciovat ochotu přemýšlet o problémech (prostřednictvím sledovaných témat) samostatně a možná i jinak, než je běžné (v tom může být filosofický pohled přínosný). Dále také vytvářet si vlastní názory, diskutovat o nich a v diskusi dokázat argumentovat - logicky správně, bez emocí (emoce určitě mít můžeme, ale neměli bychom jimi argumentovat) a bez argumentačních klamů.

2) Chceme mírně podpořit koncept všeobecného kulturního přehledu v rámci schopnosti zasazovat fragmenty do širšího kontextu. Činíme tak občas i na půdě jakési popkultury, a to i při vědomí možných rizik, o nichž hovoří například ve své teorii nevzdělanosti Konrad Paul Liessmann (bližší vysvětlení naleznete v podkapitole Odpovědi, řešení a komentáře).

3) Chceme seznámit studenty (v případě e-learningu pak obecně čtenáře) s některými přístupy k vzneseným problémům, které se vyskytují v odborné komunitě, především v oblasti filosofie sportu. Při vědomí toho, že předmět je v rámci mezioborového základu nabízen na bakalářské úrovni, jsou tyto vstupy zařazovány hodně obezřetně, a to ve snaze zaujmout případně ty, kteří by se chtěli dozvědět více, ale současně neodradit ty, pro které by (s ohledem na obor jejich studia) již mohlo jít o příliš odborné vstupy.

Inspirace a ponaučení:

Předmět se svým názvem hlásí k odkazu díla Lewise Carrola.

Tento oxfordský profesor matematiky dokázal psát poeticky laděné příběhy pro děti, v nichž nacházejí ponaučení i dospělí.

Také my sledujeme „zamotaný příběh“ současného sportu a stojíme často jako „Alenka v říši divů“ schováni „za zrcadlem“ v úžasu nad paradoxem pravdivosti klišé, že sport je zrcadlem společnosti. Nad vybranými příběhy sportovců a dalších významných osobností tak dává předmět možnost nahlédnout zásadní témata současného světa (environmentální otázky, gender, rasismus, násilí ve společnosti, tlak na výkon, rovné příležitosti apod.) v sociologickém, především však ve filosofickém diskursu.

V rámci celouniverzitního základu se jedná o tematiku, která se dotýká (minimálně svými dopady) všech oborů a jde napříč studijním zaměřením.

Možnosti práce s materiálem:

Na krátkém příkladu úvodního celku vysvětlíme celý záměr. V podobném duchu jsou koncipovány i další kapitoly.

Inspirace dílem Lewise Carrola může být nejprve chápána jako tři jednoduché odkazy na tři jeho knihy.

Kniha *Alenka v říši divů* je půvabnou pohádkou zajímavou i pro dospělé předávanou z generace na generaci. Její název můžeme interpretovat tak, že někdy stojíme v němém úžasu nad děním okolo nás a zdánlivě jednoduché problémy se začínají měnit v komplikovanější, pokud o nich začneme přemýšlet jinak a více.

Kniha *Za zrcadlem* pokračuje v příběhu Alenky a svým názvem ukazuje na potřebu poodhalení věcí skrytých. Věcí skrytých někdy za přímým odrazem (ve vizuálu) a povrchním vnímáním obrazu. Symbol zrcadla nám pak dále může symbolizovat naši sebestřednost, která nám brání v proniknutí pod povrch.

Kniha *Zamotaný příběh* je beletrizovanou sbírkou logických úloh, které jsou představeny v podobě krátkých příběhů a prozaicky až poeticky (byť exaktně) popsaných dějů. Může znamenat další krok, který spočívá v tom, že pokud nalezneme odvahu jít ve svých úvahách

do větší hloubky, můžeme tak činit s radostí a poezií, nicméně potřebujeme k tomu také znalost a uplatnění pravidel logiky.

Kratší a delší cesta:

Svým způsobem je uvedený princip naprosto **dostačující průpravou** pro práci s daným tématem. Jedná se však o výrazně zjednodušený koncept, který je více založen na práci s názvy tří knih, než na tom, jaké skutečné poselství se v nich skrývá. Předmět (ani úvodní kapitola) nepochybně není koncipován jako literární seminář pro práci s dílem Lewise Carrolla a v tom má své (minimálně rozsahové) limity. Přesto se domníváme, že jistý exkurz k obsahu těchto knih, kde se toho skrývá mnohem více, než nabízí analýza názvů, může být pro někoho zajímavý. Tyto odbočky proto zařazujeme jako volitelné.

Celý koncept by měl umožnit pochopení myšlenkové linie tématu i bez zanoření do těchto částí. Současně považujeme jejich zařazení za smysluplné pro pochopení širších souvislostí, jakkoli někdy nutně mohou tyto části působit rozbíhavě. Jindy možná tyto části spíše upřesní kontext po faktografické stránce (například informace o autorovi, době jeho života) a nemusí nutně přidat jiné směry úvah či stávající úvahy prohloubit. V neposlední řadě je vše spojeno se subjektivním vnímáním čtenáře. Z tohoto důvodu chápeme volitelnost jako vstřícný krok právě vůči čtenáři.

Na tomto principu se snažíme budovat celý koncept předmětu. **Pokud někomu přijde obsah některých kapitol příliš objemný až přeplněný, pak je nutno vidět, že mnohé lze chápat jako doplňující a volitelné.**

Slovní hříčky:

Jak bylo slíbeno, slovní hříčky by měly představovat jakýsi odlehčený vstup do tématu, povzbudit zájem o něj a nahlédnout téma s úsměvem. Jsou součástí většiny témat, ovšem abychom se vyhnuli šablonovitosti, někde je jich více, někde méně. Někde jde spíše o hrátky s jazykem, jinde se pod anekdotou může ukrývat hlubší smysl.

Nedávalo by zřejmě dobrý smysl všechny tyto hříčky zařadit jako volitelné, protože při zrychleném průchodu (skrže základní celky) by čtenáři mohly zcela uniknout a tím bychom se zpronevěřili modelu předmětu. Každopádně však nejsou jádrem žádného tématu. Představují spíše jakýsi iniciační rituál, díky němuž jsme posunuti na jiný stupeň zájmu o téma a stáváme se více jeho aktivní součástí.

Práce s literaturou a věcně založená analýza:

Většina témat je určitým způsobem reflektována v odborné literatuře. Úkolem pro tento předmět je tyto zdroje studentům (v případě e-learningu obecně čtenářům) představit, vybrat ty nejvíce relevantní a kriticky je zhodnotit. Tato část je klíčová, věříme, že ji lze prezentovat

zajímavě a nenásilně, aby u studentů nedocházelo k pocitu mechanického faktografického zahlcení.

Diskuse:

Také tato část je klíčová. Máme-li však dvě části označené jako klíčové, mělo by zřejmě být něco dovysvětleno. Předmět by měl vést k rozvoji přemýšlení každého studenta, k výměně názorů a k rozvoji kritických pohledů na daná témata. Z toho plyne, že diskuse je skutečně nejdůležitější částí celého konceptu.

Je tu však drobný háček. Tato diskuse by měla být podepřena znalostí problematiky a měla by ctít zásady korektní argumentace. Nemělo by se tedy jednat o jakousi názorovou při v duchu hospodských debat. Říká se, že náš národ je národem specialistů na různá témata a sport je určité oblasti, kde to platí ve zvýšené míře. Jakkoli jde spíše o klišé a jistý stereotyp, mnozí z nás takových debat (například o sestavě fotbalové reprezentace) zažili mnoho. Trochu se v nich zrcadlí povrchnost pohledů spojená s jistou mírou despektu vůči odborníkům.

*Odbornou komunitou poněkud kontroverzně vnímaný jev označovaný jako **Dunningův-Krugerův efekt** (debata o jeho relevanci by musela být uchopena jako samostatné témat) upozorňuje na skutečnost, že lidé s nižšími schopnostmi mají tendenci odhadovat výsledek své činnosti nadhodnoceně. Zcela zjednodušeně (nikoli však v principu nesprávně) bývá podobný problém prezentován tak, že ti, kteří o daném problému vědí málo, případně nemají dostatečné schopnosti analytického myšlení, jsou s řešením velice rychle hotovi.*

Určitě bychom měli směřovat k diskusi svobodné. Také tu není cílem kádrovat či jinak hodnotit názory účastníků debaty. Měli bychom však mít na paměti dodržení potřebné akademické kultury a odborného založení diskuse.

O smyslu smyslu pro humor

Mírné zakoktání v názvu podkapitoly snad lehce indikuje odlehčenost následného sdělení.

*Pozn. Původně jsem zvažoval zařadit toto téma do podkapitoly **Ještě než začneme**, ale pak jsem naznal, že bude lépe věnovat mu poznámku samostatnou. Pokusím se (i prostřednictvím mezitulků), aby nebyla příliš rozvleklá.*

Otazníky za některými podtitulky ukazují, že zde spíše vznášíme úvahy, než že bychom chtěli něco tvrdit s naprostou jistotou.

Lidský rozměr humoru?

Smysl pro humor je poměrně svérázným atributem lidskosti. Bylo by ale zřejmě zjednodušující mít za to, že vytvářet humorné situace dokáže pouze člověk. Také někteří jiní živočichové si dokážou nejen hrát, jak nám krásně dokázal popsat Johan Huizinga, ale i

projevovat jistý smysl pro humor. V současnosti již také umělá inteligence prostřednictvím neuronových sítí dokáže vytvářet anekdoty a humoristickou literaturu (a progres je zde dramaticky rychlý). Někdy též hovoříme o ironii osudu či kouzlu nechtěného, kdy humorná situace vzniká bez zamýšleného přičinění nějakého tvůrce.

Nelogičnost humoru?

Humor je poměrně obtížně uchopitelným fenoménem z pohledu logiky. Zajisté je možno na logickém principu stavět a pointovat vtipné či humorné situace, ovšem jejich přijímání se u různých lidí může výrazně lišit. Lze také docela dobře od sebe odlišit humor prvoplánový od humoru inteligentního a najít pro to i jisté definice. Nic z toho však nedokáže uspokojivě vysvětlit, proč se někdo směje až k popukání nad Mr. Beanem, inspektorem Clouseauem, tulákem Charlie Chaplinem či pocituje mimořádně libé pocity nad hříčkami Voskovce s Werichem a Suchého se Šlitrem, zatímco jiný pouze shovívavě pokrčí rameny, nebo v údivu pozdvihne obočí.

Humor a intelekt?

Smysl pro humor většinou přímo nekoresponduje s inteligencí, tedy chápeme-li ji jako duševní schopnost úspěšně zvládat mentální (zejména logicky stavěné) úlohy. Onen slavný Spearmanův G faktor (tedy ukazatel inteligence pomocí jediného zhuťnělého čísla, který mimochodem i sám Charles Spearman ještě za svého života zpochybnil) smysl pro humor nezohledňuje. U strukturované inteligence je to trochu složitější, ale to bychom již příliš odbočovali.

Spokojme se s tím, že i někteří lidé obecně považovaní za vysoce inteligentní mají problém s pochopením humoru jako takového, případně určitého typu humoru. Stejně tak smysl pro humor nijak významně (přímočaře měřitelně) nekoresponduje se vzděláním. Jde prostě především o svérázný rys osobnosti.

Práce s humorem?

To však neznamená, že smysl pro humor nelze budovat, či že se s ním nedá pracovat. V konceptu vzdělávání se lze představovat, ukazovat a nabízet různé způsoby chápání humoru a poněkud modifikovat vztah k humoru křupanskému, prvoplánovému a ubližujícímu. Ani zde však není situace tak jednoduchá, protože třeba humor ostrý, břitký a nespoutaný (někdy i "černý") má také svou pozici v naší kultuře. Své svérázné místo zde má také například parodie (která si ze své podstaty dělá legraci z určitých jevů a tím může být někým chápána jako urážlivá), případně satira, která humornou cestou kritizuje určité jevy (a bývá někým občas také chápána jako urážející). Do toho vstupuje alegorie, metafora, hyperbola (čili nadsázka) a další obrazné prostředky, které vyžadují nadhled a pochopení kontextu a mnohdy mohou být přijímány různými lidmi různě.

Kritika spíše vůči tvůrcům než vůči příjemcům?

Do jisté míry lze obecně hodnotit humor z pohledu tvůrců, tedy minimálně do značné míry posoudit ve smyslu, zda je daný humor dobrý či špatný, případně chytrý či hloupý. Od toho zde funguje literární, filmová či divadelní kritika.

S ohledem na hodnocení příjemců bychom měli být velmi obezřetní. Pokud se někdo zasměje něčemu, co kritik označí za hloupé, či naopak, pokud se někdo nezasměje něčemu, co my osobně považujeme za geniální vtip, měli bychom být na kritiku spíše skoupi.

Doporučujeme chápat humor jako vzácné koření, které může velmi zpříjemnit naše životy, které však není nutné sypat plnými hrstmi do pokrmů všem jenom proto, že třeba zrovna my si potrpíme na pálivá jídla.

Humor v tomto materiálu

Snažíme se prezentovat (na různých místech tohoto materiálu) především humor laskavý a nezraňující. Ovšem, má to své limity. Jednak jde vždy především o subjektivní posouzení, jednak některé momenty, které mohou být (minimálně mnohými čtenáři) chápány jako skutečně velmi vtipné, mohou být současně velmi drsnou humornou zkratkou, při níž někdy až mrazí (takovou předvádí například Jaz ve svých *Opráscích sčeskí historje*).

Nicméně, snažíme se vcelku cíleně vyhýbat bulvárnímu humoru, "vtipům za dvacku" a urážlivému výsměchu obecně. K tomu dopomáhá základní struktura, která je postavena na humoru, který již nějakým způsobem své místo v dějinách osvědčil a patří k uznávaným prvkům daného žánru (Jirotkův *Saturnin*, *Bohatýrská trilogie* od Žáka a Rady, humor Divadla Jára Cimrmana, humor Vlasty Buriana a podobně).

Pokud vytváříme jisté slovní hříčky (potěší nás, pokud některé občas někomu třeba i případnou vtipné - to však nikomu nevnučujeme), dbáme vcelku pozorně na to, aby nebyly prvoplánové, samoúčelné a urážlivé (jakkoli, ne vždy se vše musí sto procentně povést).

Odkazy (nutnost znalosti kontextu) a jejich přemíra?

Do značné míry jsou naše humorně laděné odbočky odkazující k určitému kontextu, který již přímo nesouvisí s jádrem hlavního sdělení. Při znalosti tohoto kontextu může (či nemusí - viz výše) být nějaká informace chápána jako vtipná. Naopak při neznalosti toho, na co daná část textu naráží, může být taková poznámka vnímána jako matoucí a může vést i k jisté podrážděnosti.

1) Této skutečnosti jsme si vědomi a připouštíme, že zejména v určitých momentech je odkazů tohoto typu poměrně hodně. Vycházíme však z toho, že jde o studijní materiál a že jeho čtenáři (kteří se již výběrem předmětu trochu přihlásili k jeho koncepci) by měli být zvědaví.

2) Současně reagujeme na technické možnosti a zdůrazňujeme dostupnost snadného dohledávání pojmů a souvislostí prostřednictvím internetových vyhledávačů.

3) Většinu těchto odboček a větvených odkazů jsme zařadili do zanořených volitelných kapitol, takže je více ponecháno na čtenáři, zda si bude dohledávat jejich větší či snad pouze menší část.

4) Poslední poznámka se týká základního výběru, který je do značné míry poplatný generaci tvůrce materiálu. Každá generace má svoje ikony a hrdiny a je jasné, že pro současné studenty již nepatří například romány Karla Maye či Jaroslava Foglara nutně k základnímu všeobecnému přehledu. Uvážlivě jsme proto vybírali to, co odolává výkyvům ve změnách nálad a vkusu a přetrvává v čase.

Když už jsme u těchto dvou autorů: pokud jsou v materiálu obsaženy odkazy zrovna na ně, tak je to také proto, že mnoho a mnoho generací čtenářů se prostřednictvím hrdinů knih těchto autorů učilo rozpoznávat důležité etické kategorie, jako je čest, pravdomluvnost, dodržování slova či obecně projevy dobra a zla (mnohdy ve zjednodušené podobě, ale způsobem, který docela dobře fungoval a čas toto fungování důkladně prověřil).

A snad ještě pár slov o sebestřednosti

Existuje také pěkné slovo egocentrismus, které popisuje stav, při němž sebe sama začínáme považovat za středobod světa. Této deviaci se nesnadno brání a pro většinu lidí platí, že si tímto stavem v určitém stadiu vývoje více či méně projdou. Důležité je pokusit se vymanit z pevného sevření tohoto přístupu. Zajímavý lék nabízí filosof Jan Patočka ve svém třetím pohybu života. Označuje jej jako pohyb pravdy či jako pohyb sebezpřesahu. Přesáhneme-li sami sebe, začnou nás více zajímat problémy ostatních (zajisté hodně zjednodušeně řečeno). Je to ovšem běh na dlouhou trať. Stojí za to se o něj občas alespoň pokusit a z točící se „egocentrifugy“ na čas vystoupit.

V určité nadsázce, která snad sluší této podkapitole, bych se to pokusil formulovat tak, že já tento boj svádím se střídavými úspěchy. To znamená, že jsem si problému vědom, občas se snažím, ale ne vždy se mi to daří.

Konkrétně zde narážím na skutečnost, že jisté (nemalé) množství odkazů na zdrojové materiály pochází v celém e-learningu z mé vlastní produkce. Kromě sebestřednosti však můžeme jako důvod zmínit také jiné nectnosti, jako je například špatnou paměť či mentální nedostatečnost.

Vezmu-li to z jiného konce, pak to, co jsem sám napsal, je pro mne o poznání srozumitelnější než myšlenky někoho jiného. Je tedy větší šance, že výklad určitého problému na této bázi zvládnou snáze bez zkreslení a nedorozumění. Člověk by měl mluvit pokud možno, o tom, čemu rozumí (a není-li to úplně možné, tak alespoň o tom, čím se dlouhodobě zabývá).

Vím, egocentrifugu to plně neomlouvá, ale aspoň pokus byl učiněn. Jinak v textu často užívaný autorský plurál (např. "dále se budeme zabývat"), bývá chápán jako znak jisté pokory (a útěku od sebestřednosti) a v textech tohoto typu má své místo. Tam, kde je však potřeba

přijmout ryze osobní odpovědnost, tam je nutno sestoupit k onomu "já". Možná právě s ohledem na tuto odrážku se nejedná v materiálu o projev většinový.

Závěrem

S výše řečeným také souvisí skutečnost, že jsme se snažili obecně udržet aktuální podobu těchto materiálů a sledovat situace, které jsou momentálně ve světě sportu důležité. To koresponduje se zařazením předmětu do tematického celku *Svět v 21. století: civilizace v globálních souvislostech*. Některé reakce a odkazy však mohou připadat čtenářům jako již přece jenom ne zcela nejčerstvější (jedno rčení říká, že není nic staršího než včerejší noviny).

Je to do značné míry dáno tím, že pokud nechceme stavět analýzy pouze na bleskových zprávách, které občas nepocházejí právě z těch nejvíce relevantních a odborných zdrojů (symbolicky lze uvést například *Blesk.cz*), a chceme se opřít například i o odborné časopisy, tak tam vždy existuje určitá proluka, než seriózní studie na nějaké téma vznikne a než je publikována.

Mnohdy nám jde spíše o symboly a o jejich vliv včetně obecnějších dopadů do společnosti, než o jakési "vymetání" společenských rubrik, jejichž sdělení má časově velmi omezenou platnost. Na druhé straně, ani zdrojům podobného typu se nevyhýbáme zcela, pouze se je pokoušíme kriticky zhodnotit a zasadit odpovídajícím způsobem do kontextu a vše vyvážit i jiným typem zdrojů.

Tímto způsobem se snažíme přistupovat k celému materiálu. Tedy jak k těm vážně míněným částem, tak také k těm odlehčujícím a (snad možná trochu neskromně řečeno) humorným.

Poznámka:

Doporučené kapitoly do tohoto textu nezařazujeme, ale naleznete je v e-learningu

Zde se jedná o tyto části tématu:

První průnik sportu do společnosti a zase zpátky

Lewis Carroll

Něco z Alenky

Totéž platí pro celou řadu dalších podčástí tematických celků, které by v prostém textu (bez obrázků videí apod.) nedávaly dobrý smysl.

Samotný e-learning je koncipován tak, aby právě tyto části představovaly atraktivitu předmětu.

Krátká glosa k závorkám

Abychom nezůstali čtenáři dlužni motiv k použití závorky v názvu předmětu, stručně informaci doplníme. Pokud by někdo měl pocit, že se mu tím rozpadne jisté kouzlo, necht' více nechte a pracuje nadále toliko s volností myšlenek, intuicí a fantazií.

Sport je v nepříliš složité metafoře často prezentován jako zrcadlo společnosti. Básník tím chtěl pravděpodobně (toto slůvko je pojistné, nevíme totiž přesně, o kterého básníka se právě zde jedná) říci, že ve světě sportu se zrcadlí jevy, jež můžeme pozorovat ve společnosti samé. Někdy však jejich odraz vidíme pronikavěji v odrazu viděném v zrcadle než v reálné skutečnosti

Na něco podobného snad naráží již Platón ve svém *Podobenství o jeskyni*, ale to je zajisté pouze jedna možná analogie, na niž zde větší prostor není. Kdybychom totiž chtěli tento motiv vzít vážně, bylo by to na ještě delší zimní večery, než naši klimatologové dnes obecně připouštějí...

Další otázkou je, zda obraz takto přenesený je skutečně zrcadlově převrácený. Na tento jev narážejí herci Divadla Jára Cimrmana v teorii externismu, kde hovoří o zrcadlové perverzi (následně korigováno na inverzi).

Přijmeme-li často vyslovovanou myšlenku, že sport je zrcadlem společnosti, nabízí se otázka: Je to myšleno pouze tak, že ve sportu se odrážejí společenské děje leskleji a výrazněji? Či snad chceme přidat k tomuto odrazu inverzní charakter zobrazení, z něhož nám silněji vystoupí absurdita mnoha jevů a situací? Pak by ovšem cimrmanovská záměna slov "inverze" a "perverze" nemusela být pouhou slovní hříčkou.

Pitvat metaforu se však většinou nevyplácí, proto tak raději činnme pouze do určité míry a najděme odpichový bod, od něhož již necháme metaforu metaforou.

Tak či tak, k této metafoře se hlásíme. Proč tedy prostě nenazvat předmět dostatečně smysluplným a nekomplikovaným názvem *Sport zrcadlem společnosti*?

Vždyť závorka v názvu má mnoho nevýhod. Působí tam nepatřičně z estetického pohledu. Pro jakékoli technické zpracování je zbytečně komplikujícím prvkem. Vzbuzuje jakousi nejistotu ve smyslu, co vlastně chceme říci. A tak dále.

Jestliže jsme toto riziko vědomě podstoupili, znamená to, že odkaz na svět Lewise Carrola není pro nás jenom hříčkou, která by měla upoutat pozornost, ale že máme v úmyslu tento odkaz držet v celém způsobu zpracování zvoleného tématu. Z toho však vyplývá nejenom formální důvod (chceme se přiblížit způsobu myšlení Lewise Carrola, a proto se k němu přihlašujeme již samým názvem), ale také důvod faktický. Naší snahou by mělo být prostoupit zrcadlem (tak jako Alenka) a hledat to, co je skryté za ním. To považujeme za pointu filosofického přístupu k problému.

Pokud by nám tedy šlo pouze o odraz a zůstávali bychom před zrcadlem, zkoumajíce povahu odražených jevů, pak by nám stačilo, aby sport byl pro nás jakousi platformou pro zpracování myšlenek. Tedy, zjednodušeně řečeno, ve společnosti dochází k určitému jevu, ten se promítá do světa sportu, tam jeho rysy vystupují do popředí a zvýrazňující momenty potom promítáme zpět do společnosti, abychom je mohli posoudit v širším společenském kontextu. Tento postup by (a je to pouze návrh) snad bylo možno nazvat sociologickým. Pak by dávalo smysl nazvat předmět prostě *Sport zrcadlem společnosti*.

Chceme-li však zjistit co se skrývá za zrcadlem, je třeba zrcadlem projít jako Alenka (všimněme si, že ani ona zrcadlo nerozbíjí a ponechává tedy ve hře i odraz) a věnovat se tomu, co je za ním. Tento přístup by (opět pouze navrhuje) snad mohl být chápán jako filosofický. Vzhledem k tomu, že bychom rádi aplikovali přístupy oba, přičemž k tomu, abychom zjistili, co je za zrcadlem, nepovažujeme za potřebné zrcadlo rozbít, volíme název *Sport (za) zrcadlem společnosti*.

Věříme, že ten kdo se trpělivě dočetl až sem, přijme na závěr ve velké nadsázce další cimrmanovskou myšlenku prezentovanou v jisté parafrázi: "Můžeme s tím nesouhlasit, můžeme proti tomu protestovat, ale to je asi tak všechno, co s tím můžeme dělat."

Témata

Nyní se dostáváme přímo k jednotlivým tématům. Než se do nich ponoříme, považuji v tomto kontextu za zajímavé zmínit ještě jednu myšlenku.

Umělá inteligence?

Tento text se řadí k těm, které vznikly **bez podpory umělé inteligence**. Je možné (naštěstí stále nikoli jisté), s ohledem na celkem překotný vývoj v posledních měsících, že se bude jednat o jeden z posledních textů tohoto typu.

Tento materiál vznikl díky **mé vlastní neumělé inteligenci**. Hrdě se hlásím k oběma významům slova neumělý, zejména pak k tomu druhému, v němž je slovo standardně užíváno.

Tím prvním významem může být "ne-umělý" coby opak "umělého", tedy = "nikoli umělý".

Slovo "neumělý" však v sobě terminologicky (historicky) nese poněkud jinou konotaci. Znamená "neobratný", "kostrbatý", až "diletantský".

Nepochybně nebylo mým úmyslem prezentovat text kostrbatý či diletantský.

Na druhé straně, při dnešní touze po dokonalosti (**manifestované například těmi, které jsou schopni strávit několik hodin vylepšováním své fotografie na Instagramu tak, aby lépe vypadala**) a při předávání odpovědnosti za naše konání různým aplikacím (včetně neuronových sítí a strojového učení) může **vlastní, byť nedokonalý, přínos** představovat klíčovou obranou proti mechanizaci psaných výstupů.

A nyní již vzhůru do vod poklidných, tekoucích i zrádných.

2. Tur de Franz aneb Od Kafky k Armstrongovi

Tur de Franz aneb Tak tohle si Kafka nezasloužil.

Znevažovat velkého spisovatele určitě v úmyslu nemáme, jakkoli obrázek býka s hlavou Franze Kafky nemusí bez kontextu působit právě uctivě.

Pusťme se tedy do onoho kontextu.

Než se vydáme na pouť od Františka Býka k cyklistickému závodu okolo Francie a zase zpátky (formulka "tam a zase zpátky" u nás zlidověla zejména díky dílu J. R. R. Tolkiena), uveďme si několik historických milníků:

Franz Kafka se narodil v roce 1883.

Když oslavil své dvacátiny, což (pro uklidnění těch čtenářů, kteří nemají rádi kupecké počty) bylo v roce 1903, spatřil světlo světa závod Tour de France.

Jeho prvním vítězem byl Francouz.

Z toho, že 1. července 2023 uplyne 120 let od startu historicky první etapy Tour, vidíme, jak ten čas letí.

Pro Franze se životní příběh uzavřel v červnu 1924 a již tedy nemohl vidět, jak (zhruba měsíc na to) poprvé v závodu okolo Francie zvítězil Ital (Ottavio Bottecchia). Abychom byli korektní, je třeba uvést, že mezitím závodu občas dominovali také Belgičané.

Co tedy v toku našich myšlenek dlužíme Franzovi? Následující volitelná kapitola může mírně napovědět.

Kafkovy Proměny

Je pravdou, že titul *Proměny* je v první řadě spojován s jiným literárním velikánem. Jeho jméno zní Publius Ovidius Naso a byl to antický římský básník, který měl tu výsadu, že zažil přelom letopočtu. V praxi se to však tehdy tolik neprožívalo. Sám Ovidius lámání letopočtu (a my dnes již dokonce víme proč)* neřešil. Raději se věnoval básnickému dílu, zejména pak "umění milovat" a "proměnám antické mytologie". V 15 knihách *Proměn* se tak díky Ovidiovi můžeme seznámit se slavnými příběhy řeckých a římských mýtů a potkat se s významnými bohy i pozemšťany, z nichž mnozí se stali archetypy hrdinů. S takovými archetypy se následně můžeme setkávat ve světě kultury a ještě později i ve světě sportu.

*Datovací systém označovaný jako Anno Domini (po Kristu, našeho letopočtu) byl etablován až v roce 525. Tento konstrukt ani jeho uvedení do praxe tedy Ovidius nemohl zažít.

A tady končí volná asociace a začíná asociace našemu předmětu těsnější. Proto lze Ovidiovy *Proměny* vřele doporučit jako zajímavý studijní materiál. Jenom namátkou zmiňme několik jmen, která by pravděpodobně svými výkony obstála i v konkurenci dnešních sportovních celebrit:

Héraklés, Théseus, Iásón, Perseus, Achilles, Odysseus. To je však pouze nepatrný zlomek. Více nalezneme v Ovidiovi a jeho různých proměnách, a to včetně příslušného kontextu.

Přidáme snad jen jeden obrázek. Zde by hledači sportovního talentu šli patrně zcela najisto. Na největším antickém silákovi Héraklovi se výjimečný talent projevil již v kolébce.

Podobně jako leckteří aktéři mytických příběhů (či jejich předobrazy) možná sami netušili, že se jednou stanou hrdiny slavných a nesmrtelných legend, tak také v roce 1903 tušil pouze málokdo, jakým fenoménem se jednou stane cyklistický závod Tour de France.

A Franz?

Franz Kafka se během svého života rovněž nedomníval, že by mohl vstoupit do čítanek takovým způsobem, jakým k tomu mnoho let po jeho smrti došlo. Sám žádal, aby jeho neuveřejněná díla a dopisy byly zničeny. Jeho přítel Max Brod však některá Kafkova díla po jeho smrti vydal a významně se tak podílel na vytvoření vlivné literární legendy.

Kafkova díla, například oba nedokončené romány *Zámek* a *Proces*, se vyznačují bojem s byrokratickou mašinerií. Boj, který svádějí úředník Josef K. i zeměměřič K., by se snad svou neutěšeností, neúnavností a marností mohl v duchu ovidiovské tradice označit jako boj sisyfovský. (Tuto postavu snad ještě v dalších kapitolách našeho textu možná oživíme, dovolí-li nám to Albert Camus, Ovidius a další arbitři).

Různých proměn bychom u Kafky našli určitě více. Hovoříme-li však o ryze kafkovské proměně, pak máme většinou na mysli povídku *Proměna* (vydanou již za Kafkova života v roce 1915). Její protagonista Gregor Samsa jednoho rána po probuzení zjišťuje, že se proměnil v obří hmyz. Touto proměnou způsobí mimo jiné značné potíže své rodině. Samo dílo skýtá velké množství různých interpretací. Je plné absurdních situací, které působí často humorně, nikoli však snad vesele. (O dalších mistrech neveselého humoru ještě také bude řeč později).

Obrázek Kafky jako neduživého mladíka není spravedlivý. Sám Kafka byl nekuřákem, abstinentem a po většinu života vegetariánem. V mladém věku se také věnoval plavání veslování a (symbolicky pro naše téma) také cyklistice. Netěšil se však příliš pevnému zdraví. V roce 1917 mu byla diagnostikována tuberkulóza, s níž posléze zápolil i během mnoha léčebných pobytů. V roce 1922 opustil kvůli zhoršujícímu se zdraví své zaměstnání v úrazové pojišťovně a v roce 1924 zemřel.

Chápeme-li býka jako symbol síly a plodnosti, pak se tu nabízí metafora, že Kafka byl (mimo jiné s ohledem na jeho problémy v sexuální oblasti, což však necháme jiným autorům coby příležitost odboček jiným směrem) spíše takovýmto symbolem v oblasti duševní než v oblasti fyzické. Takový symbol - "El Toro Mentale" čili "Duševní býk" (z pseudošpanělského originálu přeložil autor) nás upozorňuje na myšlenku, kterou za nás již trefně ve svých

Jitřních písni (konkrétně v básni *Dosti nás*) vyjádřil Svatopluk Čech: „Sláb jenom ten, kdo v sebe ztratil víru a malý ten, kdo zná jen malý cíl.“

A protože se budeme v dalším textu věnovat také silným pažím (fenoménu "armstrong"), lze zde v této souvislosti připomenout myšlenku, která pochází z jiného prostředí, překvapivě však nabízí (pro pozorného čtenáře) některé styčné body s citátem Svatopluka Čecha. Je jí slavný, okřídlený (a mírně mytický) výrok Neila Armstronga, prvního člověka na Měsíci, který v nejčastějším výkladu v kontextu vstupu na Měsíc hovoří o "malém kroku pro člověka, ale velkém skoku pro lidstvo".

Nyní již nám nemusí ono "Tur de Franz" znít tak absurdně, jako na počátku.

Obzvláště, vezmeme-li v úvahu například boj Thésea s Minotaurem. V něm se navzdory vnějšímu zdání větším "mentálním býkem" (pravda, ve výsledku i fyzickým) ukázal být Théseus. Po stopách tohoto příběhu nás/vás mohou doprovodit Ovidius, Ariadna a její klubko. Ale to je již docela jiný krok pro člověka (zařaďme jej tedy do volitelné sféry proměn).

A pokud v úvodu této kapitoly přišel někomu obrázek býka s Kafkovou hlavou jako příliš laciný přírůstek (a my nyní již víme, že šlo o přírůstek pro duševně silného a duševně plodného jedince), můžeme nyní kafkovskou odbočku zakončit zmínkou o obrázku wikipedisty, který užívá jméno H. Fuxac, a který ztvárnil motiv Kafkovy povídky *Proměna* tak, že Kafku zobrazil s hmyzím tělem. :

Obrázek samotný pochopitelně naleznete v e-learningovém materiálu.

Tour de France

Tour má mnoho různých hrdinů. Patří k nim například pyrenejské a alpské kopce, které dělají závod tak náročným.

Z těch nejproslulejších stoupaní stojí za zmínku pyrenejský průsmyk *Col du Tourmalet* (věřte, i ten je malebný);

alpský *Col du Galibier* (v úctyhodné nadmořské výšce 2642 m n. m.);

proslulých 21 alpských serpentín vedoucích do střediska *Alpe-d'Huez*;

či "provensálský obr" *Mont Ventoux*.

V kopcích se Tour rozhoduje od samých počátků, většinou právě v těch nejdelších a nejstrmějších stoupaních. Ti nejúspěšnější závodníci ovšem musí být také skvělými časovkáři, musí být silní ve sjezdech a především musí mít k dispozici silný podpurný tým.

Za hrdiny jsou považováni však i vítězové spurterských závěrů. V systému různých trikotů je skutečně pamatováno i na specialisty. **Zelený trikot** je věnován nejúspěšnějšímu jezdcovi v bodovací soutěži (cyklistů, kteří získávají body na sprinterských premiích a v závěrech etap).

Puntíkový trikot je vyhrazen tomu, kdo nasbírá nejvíce bodů na vrchařských premiích. V novodobější (poválečné) historii Tour se většinou ti úplně nejpilnější sběratelé bodů za vrchařské prémie neprosazovali na celkové pódium (snad s výjimkou fenomenálního Bernarda Hinaulta, který po svém pátém vítězství v roce 1985 vybojoval v roce 1986 celkově druhou příčku za vítězným Gregem LeMondem a k tomu právě přidal puntíkový trikot.

Tento trend se poněkud změnil až v roce 2015, kdy se podařilo Chrisi Foomovi dosáhnout na puntíkový trikot spolu s **trikotem žlutým**. (Je snad zbytečné psát, že žlutý je právě ten trikot nejcennější, který je určen celkově nejúspěšnějšímu závodníkovi v celkovém pořadí).

Následně se v závěrečné bilanci Tour mohli pochlubit touto dvojkombinací i celkoví vítězové Tadej Pogačar (v letech 2020 a 2021) a Jonas Vingegaard (v roce 2022). V případě Tadeje Pogačara lze ještě připočítat **bílý trikot** určený nejlepšímu jezdcovi do 25 let (2020-2023). V roce 2020 tak Pogačar získal jako první nevídanou trojkombinaci: žlutý, bílý i puntíkový dres (a z logiky věci a díky roku jeho narození 1998 je jasné, že následující rok si kombinaci zopakoval).

A důležitou (pro mnohé možná zbytečnou) připomínkou je, že aktuálním šampionem je, čili vítězem Tour 2023 se stal podruhé za sebou Jonas Vingegaard.

Každé období má své hrdiny i své poražené.

Je nepochybně fascinující ponořit se začátkem července, kdy se ulice mírně vyprazdňují, kolony aut s obětavými rodiči převážejícími svá dítka do škol a ze škol se přesunují do chorvatských a jiných destinací, a počasí se zatváří tak neodolatelně, že usedáme na své bicykly, do této řeky jménem Tour.

Stáváme se na okamžik Merckxem, Vingegaardem (dokážeme-li taková jména alespoň nějak vyslovit), případně Contadorem, Pogačarem či Kreuzigerem, vytahujeme ze skříně dresy v barvě žluté, někteří bílé či alespoň puntíkové a roztáčíme pedály inspirováni souboji v televizi právě zhlédnuté časovky (neboť červenec nám dopřává dlouhé večerní světlo).

Na někoho může předchozí odstavec pravda působit mírně (či nemírně) infantilně, ale kouzlo je kouzlo.

Snad není třeba toto kouzlo rozbíjet, když jsme jej zde, byť stručně nazřeli.

Leč náhled za zrcadlo je rovněž nutný. Proto zpět do reality.

Jak dostat trumpetu na Měsíc

Louis

Nejprve se narodil Louis. Bylo to v roce 1901. Jediný z našich třech Armstrongů byl tedy starší než Tour, byť pouze o dva roky.

Jednalo se o jednoho z nejvýznamnějších jazzmanů 20. století. Proslul jako excelentní trumpetista a neméně skvělý zpěvák.

Onen báječný svět, o kterém zpíval (*Wonderful World*) pochopitelně ani v době počátků jeho muzicírování v New Orleans nebyl zase až tak báječný. Nicméně, optimismus a přirozené vystupování, které bylo pro Louise charakteristické, mu přineslo velkou oblibu po celém světě. V roce 1965 koncertoval v pražské Lucerně v pořadu, který moderovala u nás rovněž velice populární dvojice Suchý a Šlitr, a stal se tak také miláčkem českého publika.

Aspekty rasové otázky v podání Louise by vyzněly zřejmě vlídněji než v případě Kamara – Kúdela. Louis se (mimo jiné) celou svou hudební kariérou snažil prolamovat tyto bariéry.

Neil

Neil se narodil v roce 1930. Pozorní čtenáři, kteří si nenechali ujít volitelnou kapitolu *Kafkovy proměny*, již mohli spatřit jeho obrázek ilustrující onen "malý krok pro člověka".

Kdo by tápal, může dohledat toto heslo v jakémkoli zdroji, vždy přitom narazí na Neila.

Krátké základní info: První úspěšnou misí s přistáním člověka na Měsíci byl let Apollo 11. Na palubě byli tři astronauti.

20. července 1969 se spustili dva z nich (Armstrong a Aldrin) v lunárním modulu na povrch Měsíce. 21. července se jako první člověk v historii dotkl povrchu Měsíce právě Armstrong (který byl velitelem letu). Po něm udělal onen slavný "malý krok" i Aldrin, ale historické výklady jsou často redukovány na detaily (aby se sláva příliš nemělnila).

Alespoň my tedy na následujícím snímku nezůstaneme dlužni potřebě vzdát poctu všem třem astronautům z legendárního letu Apollo 11.

V českých krajích tou dobou přitruhovalo v souvislosti s poněkud jiným "vstupem", který se uskutečnil o necelý rok dříve (šlo o invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa 21. 8. 1968).

Proces, který byl (dnes bychom řekli, že s ohledem na jeho dopady značně cynicky) označován jako "normalizace" se nacházel ve fázi označované (některými zdroji) jako "konsolidace". V praxi to znamenalo, že se ještě něco "mohlo", ale většinou již ne zcela bez důsledků.

Armstrong tak zůstával v oficiálních československých médiích poněkud ve stínu Jurije Gagarina. Ten byl pro změnu prvním člověkem, který vstoupil do vesmíru (12. 4. 1961) a jakkoli se následně občas projevoval jako "zlobivé dítě", byl to přece jenom "sovětský člověk", navíc v době letu Apollo 11 již pro socialistické úřady "bezpečně" mrtvý (zemřel při letecké havárii za ne zcela vysvětlených okolností v březnu 1968).

Nicméně, v písni *Co je to láska* (originál proslavil Elvis Presley, hudbu napsal Otis Blackwell a první český text Jiřího Suchého zazněl na siglu v podání Evy Pilarové již v roce 1961, tehdy pochopitelně bez sloky o Armstrongovi) můžeme slyšet i tato slova:

"Že celek není kus, že moped není vůz, že Brno není Praha a Armstrong není Rus, to každý zná, to každý ví."

Na Youtube je k dispozici i videonahrávka z vysílání Československé televize v roce 1971. Jak již bylo řečeno, Jiří Suchý byl velkým obdivovatelem Louise Armstronga, který koneckonců také nebyl Rus, takže se nám zde kruh poněkud uzavírá (zatím opravdu poněkud). Neboť Rusem koneckonců nebyl a není ani Lance.

Lance

Nejmladší z trojice se narodil v roce 1971. Svou sportovní kariéru začínal triatlonem a pak se rozhodl věnovat výhradně silniční cyklistice. V roce 1991 vyhrál amatérské mistrovství USA a o rok později obsadil 12. místo na OH v Barceloně. Od té doby se stal profesionálním cyklistou a pomalu začal sbírat úspěchy. V roce 1993 dosáhl na etapové vítězství na Tour a stal se i mistrem světa v silniční cyklistice (obojí jako historicky nejmladší jezdec).

Na podzim roku 1996 mu byla diagnostikována rakovina varlat v poměrně pokročilém stadiu. S využitím alternativní léčby nemoc překonal a vrátil se k cyklistice. Již tento moment sám o sobě činí jeho životní příběh velmi zajímavým. V okamžiku, kdy začal znovu sbírat úspěchy (a tentokrát výrazně větší), vystupoval jeho úspěšný boj s rakovinou často do popředí. Jeho nadace Lance Armstrong Foundation (v roce 2012 přejmenovaná na Livestrong Foundation) na podporu lidí bojujících s rakovinou se stala velice vlivnou organizací. Jak začal narůstat výčet Lanceových sportovních úspěchů, jeho hrdinský příběh znovu a znovu ožíval v komentářích a glosách novinářů i fanoušků.

Spíše pro pořádek ještě připomeňme to, co zřejmě zná každý z nás. Od roku 1999 do roku 2006, tedy po sedm let, Lance nepřetržitě kraloval celkovému pořadí Tour. Tím překonal všechny rekordy (již jsme uvedli galerii čtyř pětinasobných vítězů, z nichž jediný Miguel Indurain dokázal zvítězit pětkrát po sobě).

To byla doba, kdy jsme byli zvyklí Lance vídat v podobných pozicích jako na tomto obrázku.

Čím větší bloud, tím tvrdší pád. Tak zní titul možná trochu pozapomenutého songu písničkáře Wabiho Daňka. Zatímco první část (téma bloud) bychom museli v případě Lance podrobit sofistikovanější analýze pojmu, druhá část (tvrdý pád) je naprosto výstižná. Platí to ostatně ve světě sportu i pro mnoho dalších sportovců.

Tématu závrtných výšin a tvrdých pádů do propasti ve sportu se věnujeme například v knize *Faustové a gladiátoři internetového věku* (Hurych, 2009). Zde jsou vylíčeny mimo jiné příběhy běžce na lyžích Johanna Muehlegga či vzpěrače Oty Zaremby.

Nicméně, Lanceův příběh je jednak ještě mediálně známější, jednak zásadním způsobem zasahuje samotnou podstatu současného sportu, jednak má ještě košatější etické atributy.

K těm se dostaneme v textu hlavním. Tuto podkapitolu tedy nyní směřujeme k utřídění tématu "silných paží" a "cesty trumpety na Měsíc".

Jak silné paže jsou potřeba, abychom dostali trumpetu na Měsíc?

V případě Lance bychom mohli konstatovat, že za jeho úspěchy stály spíše silné nohy. U Lance i u Neila pak nemůžeme rozhodně opominout ještě silné tělo. U Louise můžeme zase přidat spíše talent a silnou duši, čímž se nám fenomén "armstrong" stává skutečnou metaforou, nad níž mnohý kulturista, vzpěrač či přeborník na páce může silou svých bicepsů rázně pozvednout obočí (nemá-li jej právě v rámci módního diktátu čerstvě vytrháno).

Tak se nám tu formuje jakási síla ve své světlé podobě. Z cest do vesmíru, které jsou méně reálné než u Lance či Jurije, si můžeme připomenou již zmíněný apel ze *Star Wars*: **at' nás provází síla**. Zde je síla definována také velmi obecně, fenomén "armstrong" je její součástí, stejně jako světelný meč a síla mentální. Co je však podstatné (a proto zde tento pohled zmiňujeme), je zdůraznění, že síla má jak svou světlou stranu, tak i stranu temnou. A o temné straně síly pojednává Lanceův příběh rovněž.

Takže nyní otázka může znít: jakou sílu vlastně potřebujeme, abychom dostali trumpetu na Měsíc?

Unavený čtenář by mohl odpovědět třeba nějak prvoplánově: sílu velkou, nezměrnou. Trochu by nám však unikl motiv otázky. Proč byla položena? Proč bychom vlastně chtěli dostat trumpetu na Měsíc?

Hédonista by mohl třeba odpovědět nějak takto: Abychom si i na Měsíci mohli dát "do trumpetů". Jinými slovy, člověk si podmaňuje nové světy a nese si s sebou výtvarky civilizace (aby se nemusel příliš uskovňovat).

Takovou možnost trochu předznamenává Jan Neruda v *Písních kosmických*, kde říká: "Odpusť, matičko, již jsi nám Země malá."

Naštěstí, zatím stále ještě dokážeme dobývání alespoň v některých případech spojit s pokorou. Astronaut Andrew Feustel si například do raketoplánu Endeavour (který neletěl k Měsíci, nýbrž k ISS) vzal v roce 2011 na palubu maketu Krtečka (postavičky vytvořené Zdeňkem Milera). Ještě předtím (manželka Feustela má české předky) to byly právě Nerudovy *Písně kosmické*, které vyletěly s Feuastelem do vesmíru.

Jde tedy spíše o to, abychom si uvědomili, co všechno pozitivního lidstvo dokázalo. Do vesmíru proto letí hudba Louise Armstronga a trumpetu je (opět) její metaforou. Ostatně, sám Armstrong prý prohlásil: "Život je jako trubka, když do ní nefoukneš, nic z ní nevyjde."

Zdroj: https://www.lifecz/trendy/z-nasili-a-bidy-az-do-hlubin-vesmiru-jak-trnita-byla-cesta-nejslavnejsiho-jazzoveho-trumpetisty-louise-armstronga_3138.html

No, a když jsme u toho pozitivního, co se lidstvu povedlo, měli bychom si uvědomit, že jsou i věci, které se nám ne vždy povedly tak úplně.

Pokud bychom tedy chtěli do vesmíru poslat i nějaký sportovní odkaz, měli bychom si trochu ujasnit, jak to s tím sportem vlastně je. Abychom například nespadli z kola.

Bylo by to sice ve stavu beztlíže možná fyzicky méně bolestné, ale metafora se neptá, jak vznikají odřeniny na duši.

Proto sledujeme se zaujetím Lanceův příběh.

Jak vidno, některé věci nepadají tak úplně samy z Měsíce.

2. Když nemůžeš, přidej! Na motivy Nekonečného příběhu Emila Zátopka

Nejprve krátce něco o Emilovi.

[Emil Zátopek vítězí v Helsinkách na trati 5000 m](#)

Fotografie v e-learningu sice nevyniká svou (technickou) kvalitou, v tom se však právě liší od skvělého výkonu, který Emil Zátopek předvedl v závodě na 5000 m na OH v Helsinkách v roce 1952. Zatímco na trati 10000 m bylo jeho vítězství vcelku očekávané, na poloviční trati to před závodem nebylo vůbec jednoznačné.

Za favorita se před závodem považoval zejména Němec Herbert Schade. Snímek zachycuje pořadí, v němž běžci doběhli do cíle. Schade je třetí a bronz mu zajistilo až klopýtnutí Brita Christophera Chatawaye v poslední zatáčce (které, jak snímek dokládá, skončilo pádem). Druhé místo vybojoval Alžírčan (startující tehdy logicky v barvách Francie) Alain Mimoun, kterému přezdívali "Zátopkův stín" (skončil za Emilem druhý také na 10000 m, jak na OH v Helsinkách, tak i na předcházející olympiádě v Londýně). S Emilem jej pojilo celoživotní přátelství.

Jak to bylo dál?

[Zátopek vítězí v maratonu na OH 1952](#)

S dnes již legendárním číslem 903 na hrudi se Emil pustil do neskutečné výzvy. Po svých dvou vítězstvích na tratích, kde dlouhodobě dominoval, se rozhodl zabojoval také v závodě maratonském. Ten běžel poprvé v životě a měl z něj také patřičný respekt. Vytrvalostní tratě se tradičně těšily v Finsku velké pozornosti (také díky finským běžeckým legendám Hannesi Kolehmanienovi a Paavo Nurmimu či Zátopkovu současníkovi Viljo Heinovi). Maraton byl v rámci OH považován za královskou disciplínu již od obnovení moderních OH v Athénách 1896.

Pro méně zasvěcené, kteří se snad domnívají, že vytrvalostní běh je prostě vytrvalostní běh, je třeba připomenout, že to není tak jednoduché. Zejména Emil Zátopek těžil hodně ze své rychlosti. Je vcelku oprávněně považován za jednoho z duchovních otců intervalového tréninku a zejména jeho čtyřstovky byly pověstné. Maratonská trať (arbitrárně stanovená od roku 1921 na 42 195 m - předtím vzdálenost většinou kolísala mezi 39 a 42 km) představuje z pohledu energetické náročnosti výrazně jinou zátěž než běh na 5000 m. V polovině 20. století se maraton běhal spíše drobnými krůčky a Emil neměl s takovým během skutečně žádnou závodní zkušenost.

Na druhé straně, Emilovy tréninky byly extrémní. Začátkem 50. let minulého století dokázal Emil za jeden trénink uběhnout na dráze i 100 čtyřstovek, což s maratonskou distancí koresponduje.

O vytrvaleckém světě

Následující obrázek je k našemu kontextu celkem vypovídající. Je na něm zřejmě nejlepší maratonec druhé dekády 21. století, keňský běžec Eliud Kipčoge. V neskutečně silné konkurenci elitních běžců zatím stále na maratonských tratích již poměrně dlouhý čas kraluje. Světový rekord v maratonu zaběhl naposledy (údaj ke konci roku 2022) v Berlíně v září 2022 v čase 2:01:09. V říjnu 2023 pak dokázal v Chicagu opět o kousek posunout hranici regulérního světového rekordu další skvělý Keňan Kelvin Kiptum v čase 2:00:35.

Obrázek je z maratonského běhu, který byl uspořádán ve Vídni v říjnu 2019. Kipčoge zde (s podporou excelentních světových vytrvalců - některé z nich vidíme ve skupince za Kipčogem) a v podmínkách, které neumožňují uznání času jako světového rekordu (bylo porušeno několik atletických pravidel, například nešlo o regulérní závod, podpora vodičů byla plánována a řízena atd.; vzdálenost však byla změřena přesně) dokázal pokořit bájnou hranici 2 hodin a doběhl v neuvěřitelném čase 1:59:40.

[Eliud Kipčoge ve Vídni lame hranici 2 hodin](#)

Běžecský svět se zhruba 70 let po éře Emila Zátopka řece jenom výrazně posunul. Maratony se již občas (a to nejen v případě Kipčogeho a Kiptuma) běhají v tempu pod 3 minuty na kilometr, což je tempo opravdu pekelné. Zátopkův čas z Helsinek odpovídá zhruba tempu 3:23 minuty na kilometr.

Emilův čas z Helsinek 2:23:03,2 byl tehdy olympijským rekordem. V současnosti se nejlepší čeští maratonci pod hranici 2:20 dostávají každoročně, ovšem hranice 2:10 je pro ně stále v nedohlednu.

Český rekord v maratonu je připsán Karlu Davidovi (pochází z roku 1993 a má hodnotu 2:11:57). Pod hranici 2:10 se z elitních českých atletů dokázal historicky dostat pouze Róbert Štefko. Ten přijal v roce 2004 české občanství, svůj nejlepší výkon (2:09:53) však zaběhl v roce 1998 ještě jako Slovák.

Světová elita je především zásluhou běžců afrického původu výrazně posunuta pod hranici 2:10 (jak dokládají i výkony Eliuda Kipčogeho a Kelvina Kiptuma).

Spíše pro jakési porovnání si můžeme uvést, že zatímco Emilův maratonský čas je pro současnou českou špičku ke zdolání, u časů na 5000 m a 10000 m tomu tak zcela není. Emil byl prvním člověkem, který zaběhl 10000 m pod 29 minut a byl to tehdy skutečně výstavní světový rekord (28:54,2 v roce 1954 v Bruselu). Pokud pomineme víceméně ojedinělý (jinak ale famózní) běh Jana Pešavy v roce 1998 (27:47,9), tak je i dnes po takřka 70 letech pro české vytrvalce hranice 29 minut ke zdolání velmi obtížně.

Spíše pro ilustraci si můžeme zadat v databázi behej.com žebříčky nejlepších výkonů českých běžců od roku 2010. Zjistíme, že za celé období 2010-2022 patří nejlepší časy Damiánu Víchovi (29:10) a Jakubu Zemaníkovi (29:25).

To je pochopitelně pouze orientační údaj. Desítka se tak často neběhá, uvedené výkony pocházejí vesměs ze silničních běhů. Na stránkách Českého atletického svazu nalezneme přehled historicky nejlepších výkonů na dráze v běhu na 10000.

Zdroj: <https://online.atletika.cz/statistiky/dlouhodobě-tabulky/1>. Vidíme, že za bezmála 70 let pouze 16 českých (či československých) běžců dokázalo pokořit Emilův čas z Bruselu. Po roce 1990 to však byl již pouze zmíněný Jan Pešava.

Tím je zřejmě historická výjimečnost Emila Zátopka docela dobře doložena. Pro nás bude však důležitý i ten moment, kdy se Emil pustil na pole, které pro něj nebylo tak vstřícně zorané.

Nejblíže k jeho "hattricku" měl zřejmě na OH v Montrealu 1976 finský běžec Lasse Virén, který dominoval v bězích na 5000 m a 10000 m (to dokázal již na OH 1972 v Mnichově) a v maratonu si doběhl pro páté místo. Také Virén běžel v Montrealu svůj první oficiální maraton v životě a jeho čas 2:13.11 ukazuje, že světovi vytrvalci se od Zátopkových dob do 70. let 20. století o kousek posunuli. Je však třeba také dodat, že v Montrealu nestartovali afričtí atleti (například na OH v Moskvě 1980 dominoval na trati 5000m i 10000 m etiopský běžec Miruts Yifter, kterému tam již Virén pronásledovaný zraněními vzdorovat nedokázal).

Pozn. Vložená kapitola věnovaná kulturním odkazům včetně Nekonečného příběhu je součástí e-learningu.

Kdo prohloupil a přeskočil předchozí podkapitulu, má šanci naskočit do rozjíždějího vlaku právě nyní.

S nekonečností se to koneckonců může mít podobně jako s nesmrtelností. Odhlédneme-li od sofistikovanějších matematických a filosofických výkladů, pak můžeme i na laickém podkladu uchopit nekonečnost jako kontinuum, kde dochází k neustálému opakování.

Jednoduchým názorným příkladem může být pohyb po kruhové dráze, kdy se z jedné strany sice stále posouváme, ale ze strany druhé se příliš neposouváme. Abychom se příliš nezamotali do toho, která strana je která (v některých starších beletristicky laděných pracích jsme si troufli i na spirálu, ale nyní se budeme držet spíše jednoduchého výkladu), můžeme se podívat na onu paralelu s nesmrtelností.

Jakási trvalá nesmrtelnost ve smyslu věčnosti je spíše záležitostí transcendence.

Ovšem jednoduché pojetí nesmrtelnosti bylo například ztvárněno ve filmu *Jak utopit doktora Mráčka aneb Konec vodníků v Čechách*. Zde (jde pochopitelně o pohádkový motiv) vodníci coby nesmrtelné bytosti postupně ztrácejí svou nesmrtelnost a stávají se lidmi. Hlava vodnické dynastie pan Wassermann (v podání Miloše Kopeckého) tvrdošíjně odmítá přijít o nesmrtelnost a jeho neterž Jana Vodičková (Libuše Šafránková) vysvětluje, že nesmrtelnost je přece v něčem jiném.

Dítě, které na obrázku v e-learningu vidíme v náručí Janina otce potápěče Aloise Vodičky (Zdeněk Řehoř), potom pomáhá upřesnit, o jaký typ nesmrtelnosti se zde jedná.

Takže spějeme k rozuzlení. Nekonečný příběh je v naší kapitole podobnou metaforou, jakou je Emilova atletická nesmrtelnost.

O tom, že je Zátopek jedním z největších českých sportovců 20. století, není příliš pochybností. Jak uvádějí stránky ČOV, v roce 1997 byl vyhlášen nejlepším českým atletem 20. století, v roce 1999 nejúspěšnějším českým olympionikem.

Zdroj: <https://www.olympijskytym.cz/article/emil-zatopek-dobehl-i-do-sine-slavy-iaaf>.

Podle agentury PAP byl Zátopek v roce 2000 dokonce vyhlášen na třetím místě v anketě o největšího světového sportovce 20. století (za Pelém a Muhammadem Alim). Tomu se už dá říci sportovní nesmrtelnost.

Pozn. Různá literární a filmová zpracování jsou součástí e-learningu.

Stinné stránky příběhu

Emil Zátopek byl nepochybně komplikovanou osobností a bylo mu s odstupem času také mnohé vytýkáno. Byl důstojníkem Československé lidové armády a do značné míry také propagátorem budování socialismu. V mimosportovním životě se někdy se choval statečně (jako v případě Jungwirtha, při podpoře olympijské vítězky z Melbourne 1956 diskařky Ogly Fikotové a jejího sňatku s americkým kladivářem Haroldem Connollym, či při svém hlasitém nesouhlasném stanovisku k invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968), jindy se nedokázal režimu přímo postavit.

Někteří badatelé (například Pavel Blažek či Radek Schovánek z Ústavu pro studium totalitních režimů) se stavějí kriticky zejména k některým Zátopkovým postojům. Nejčastěji se objevuje zmínka o situaci ohledně popravu Milady Horákové (její schvalování ze strany Zátopka v článku Rudého práva z roku 1950), proces s prominentním komunistou Vilémem Novým, kde Zátopek patřil k žalujícím, ale svou účast na žalobě později stáhl, Zátopkovo odsouzení Charty 77, či schvalování neúčasti sportovců socialistického tábora na OH v Los Angeles 1984.

Již zmíněný historik a životopisec Pavel Kosatík vnímá některé Zátopkovy činy také jako kontroverzní, současně však uvádí i jistou apologii: „Maximální nároky kladu na lidi, kteří se pohybují v myšlenkovém světě, na politiky, spisovatele, filozofy... Ti za svoje skutky nesou plnou odpovědnost. Nevím, jestli totéž vždycky žádat také od sportovce.“

Zdroj: <https://echo24.cz/a/S3F7k/zatopek-spolupracoval-s-stb-podle-historiku-by-nemel-byt-modlou>

Mnohé epizody ze Zátopkova mimosportovního života jsou popsány také v knize Richarda Kozohorského *Zatracený Zátopek*. Zde jsou uvedeny některé (dokumentárně zpracované) situace z pozdního léta a podzimu 1968, v nichž Zátopek projevil velkou osobní statečnost. Současně se zde objevují i popisy kontroverzních situací, např. procesu s poslancem Novým

(s205-207), či rozhovoru pro *Rudé právo* z roku 1971 s titulem *Emil Zátopek odpovídá redakci Rudého práva* (s. 229-234).

Stručný pohled autora kapitoly

Z našeho pohledu je skutečně možná trochu problémem, pokud chceme svou inspiraci někým vzít zcela doslova a se vším všudy. Stavíme pak na piedestal jakési uměle vytvořené modly (historicky vzato jde o institut vzývání "zlatého telete" coby bůžka) a následně pak tyto modly musíme zákonitě zbořit, pokud nedpovídají naší původní představě.

Nelze problém relativizovat bez jisté uměřenosti. Nepochybně má vše své limity, za něž je již obtížné jít. "Zboření modly", tak jak bylo popsáno u Lance Armstronga má ve světě sportu nepochybně jasné důvody.

Pokud bychom chtěli ze Zátopka činit morální autoritu a vzor mravnosti se vším všudy, pak je pochopitelně na místě i jistá skepse. Hovoříme tu však o člověku z masa a kostí, který měl bezesporu i své chyby. Rozhodně nebyl politicky prozíravý (to je ze všech materiálů zřejmé), spíše byl v některých věcech lehkovážný a jeho žena Dana ho často musela usměrňovat.

Nepochybně bychom našli s ohledem na život v poválečném Československu jiné hrdiny běžného života, kteří by mohli být celým svým životem morálním vzorem. Současně je však možné vnímat (slovy Ricka Broadbenta) "pozoruhodný život a dobu Emila Zátopka" v kontextu specifického příběhu manželské dvojice excelentních sportovců, kteří byli i díky své výjimečnosti stavěni do mnoha situací, jaké si mnozí kritici ani nedokážou představit.

Dali jsme si za cíl pro celý předmět nastavit zrcadlo a také se pokusit proniknout za toto zrcadlo. Proto jsme se zmínce o jisté kontroverzi, kterou Zátopkův příběh občas budí, nemohli zcela vyhnout.

Současně však je třeba zdůraznit, že zde nemáme v úmyslu vytvářet morální idoly ani božstva či polobožstva. Sám autor textu zažil pád socialistického režimu v roce 1989 jako čerstvě nastupující středoškolský učitel. Soudit každodenní činy těch, kteří zažili rok 1948 a následující 50. léta v tehdejší Československu, zde proto nehodlá.

To, že věci nejsou většinou ani zcela černé ani zcela bílé, je ostatně průvodním jevem celého našeho textu.

To, co na Zátopkovi můžeme považovat za vysoce inspirativní, souvisí především se světem sportu. Z něj však tryskají i jasné odkazy na lidský rozměr. V mnoha těchto ohledech může být Emil opravdovým příkladem a vzorem.

Světlé stránky

S ohledem na předchozí místy pochmurnější čtení může spojení "světlé stránky" působit trochu subjektivním ponoukáním autora. Jistou osobní zainteresovanost nepopíráme. Nicméně, vynasnažíme se být dostatečně konkrétní, aby nešlo pouze o pocitové vyjádření.

S ohledem na to, že nám objem kapitoly již značně nabobtnal, ponecháme však ony světlé stránky na kapitolu příští.

Téma pro diskusi

Z předchozích řádek se nám vynořuje otázka, jak vlastně přistupovat ke sportovním celebritám. Do jaké míry je glorifikovat? Do jaké míry z nich vytvářet vzory? Je legitimní chtít po současných sportovcích, kteří jsou profesionály ve sportovní dovednosti, nikoli však profesionály "morálními", aby byli dokonalými idoly?

Jasná morální selhání či pochybení zřejmě ignorovat nelze, ostatně to již zmíněno bylo. Většinou však situace nejsou jednoznačné. Proto bychom se v tomto kontextu mohli podívat na konkrétní případ Emila Zátopka, který jakkoli byl skvělým elitním sportovcem, nesl v sobě ještě mnoho ze "starého světa sportu", kdy sportovci byli hrdými amatéry, rytíři a gentlemany. A od takových sportovců očekáváme i příběhy s vysoce lidským odkazem.

3. Jaké zuby cení darované medaile. Pokračování Nekonečného příběhu

V předchozí kapitole jsme slíbili probrat některé světlé stránky Zátopkova příběhu.

V podstatě nám téma "Zátopek" tak trochu "přeteklo" do další kapitoly. Vzhledem k tomu, že kontext je pro nás již dobře známý, můžeme zde být konkrétní a potáhnout nitky z předchozí hodiny/lekce/kapitoly.

Po sportovní stránce byly světlé stránky již zmíněny. Lze dokonce říci, že velice mohutně. Nyní pojďme do oblasti přesahu k "věcem lidským".

Přesahy

Nabízíme přesahy dva až tři.

Tím prvním přesahem je Emilův vztah k běhání.

Tím druhým je Emilův vztah k soupeřům.

Tím třetím je pak již slíbený příběh setkání Emila s Ronem Clarkem. Je to vlastně jistý konkrétní doklad druhého přesahu, ale pojednáme o něm v samostatné části.

Přesahy jsou tedy dva, tematické celky tři. (To pouze pro upřesnění).

Emilův vztah k běhání

Emil se stal po celém světě jakýmsi ambasadorem běhu. Možná právě proto, že neběhal z pohledu estetiky běhu nijak krásně. Byl normálním smrtelníkem, který při běhu trpěl, nakláněl hlavu na stranu, šklebil se a ani pohyb jeho paží nebyl jako z běžeckých čítanek.

To byl však právě jeden z momentů, který jeho běhání činil autentickým. Poněkud podrobněji se o tom zmiňujeme v další podkapitole.

Pozn. Vložená kapitola o různých podobách autenticity je součástí e-learningu

Kdo podkapitolu přeskočil, může si zde alespoň přečíst její úplný závěr:

Proto mohl moderní český historik Pavel Kosatík napsat: „Přestože byl nejlepším světovým běžcem, Zátopek se nestal obětí svých úspěchů, běhal pro zábavu a nakazil touto radostí miliony lidí.“

V tomto kontextu lze doporučit i knihu Christophera McDougalla *Born to Run* (česky v překladu Jiřího Balka *Born to Run - Zrození k běhu*).

Autor této kapitoly sám zaznamenal za dobu svého aktivního běhání několik vln, kdy se mezi "běžnými lidmi" okolo něj výrazně zvedl zájem o běhání (zejména pak o tzv. běhy mimo dráhu). Jednu z těchto vln zahájila i kniha *Born to Run*, kterou vzápětí (a hovoříme zde zejména o vlivu na běhání v českém prostředí) následovaly další zajímavé počiny - Finnovo *Běhání s Keňany*, Jurekovo *Běhej a jez* či *Chi-Running* manželů Dryerových.

Na tomto místě není bohužel dostatek prostoru věnovat se těmto knihám podrobněji, ale za přečtení určitě stojí všechny čtyři. Nakažlivá radost z běhání, která číší z *Born to Run* (pravda místy trochu vykoupená snahou o maximální čtivost) skutečně někdy připomíná staré Kožíkovy knihy o Emilovi.

Zde bychom proto chtěli uvést krátký citát z této knihy, který se týká právě Zátopka a dnes již legendárního amerického atletického trenéra Joea Vigila:

"Trenér Vigil se tedy pokoušel najít odpověď na hlavní otázku: Byl Zátopek velký člověk, který náhodou navíc běhal, nebo byl takový, protože běhal? Stále si ještě nebyl jistý, ale instinkt mu napovídal, že existuje jakási souvislost mezi schopností mít rád a schopností mít rád běhání. Mechanismus byl v podstatě stejný: obojí záviselo na tom, jestli se dokážete vzdát vlastních přání, odložit stranou, po čem toužíte, a užívat si to, co máte" (McDougall, 2013, 98).

Tímto citátem končíme pasáž o Emilově vztahu k běhání a tedy i první část věnovanou přesahu lidskému.

Emilův vztah k soupeřům

Ve světě vrcholového sportu existuje značná rivalita. Na té by samo o sobě nebylo nic špatného. Ostatně, již jsme zmínili polského filosofa sportu Jozefa Lipece a jeho charakteristiku motivů k soutěžnímu sportování, jimiž jsou *rivalizace* a *perfekcionismus*.

Celé kouzlo tkví v jisté uměřenosti.

Snad by stálo za to vrátit se v této chvíli k antickým ctnostem, tak jak je známe například od Platóna a hlavně od Aristotela. V *Etice Nikomachově* nacházíme podrobný popis ctností včetně různých příkladů jejich uchopení v praxi. Aristotelés hovoří o ctnostem rozumových a ctnostech mravních. V 5. kapitole II. knihy hovoří o tom, že u mravní ctnosti bychom měli směřovat ke středu jako k cíli. Ctnost je tady jakousi středností, což v následující kapitole Aristotelés vymezuje jako střed mezi dvěma špatnostmi, z nich jedna leží v nedostatku a druhá v nadbytku. K tomu ještě zdůrazňuje, že ne každé jednání lze takto směřovat ke středu. Některé jednání je ze své podstaty špatné (závist, krádež, vražda atd.) a v těchto případech nelze najít střed. Ve většině případů však lze nalézt dva extrémy (nedostatek a nadbytek), kterých se je potřebné vyvarovat a směřovat ke středu.

S takovým jednáním úzce souvisí pojem *sófosyné* (ten bývá nejčastěji vykládán jako střídmost, uměřenost či uvážlivost, jeho filosofické uchopení je však ještě poněkud složitější).

Budeme-li chápat sportovní soutěžení jako cosi, co není ze své podstaty vyslovenou špatností, pak nám dle Aristotelova výkladu dává nejlepší smysl (s ohledem na přístup k soupeřům) směřování ke středu, či chceme-li, jistá uměřenost.

Altruismus vůči soupeřům

V knize autorů Rady a Žáka *Bohatýrská trilogie* nacházíme na toto téma půvabný příběh, který se jmenuje *Pověst o duchu Férplejovi*.

Pro ty, kdo nepřečetli celou pověst, je zde pouze krátké uvedení do děje a stručný úryvek.

Fotbalový funkcionář A. C. Sparty Praha pan Chomrák našel láhev a v ní zakletého ducha fotbalu Férpleje. Ten mu líčí, jak za starých časů vládl nad fotbalovými hřišti a vše se odehrávalo idylicky. Pan Chomrák jej z lahve pustil, ale pak došlo k hádce, neboť stařeček Férplej neměl pochopení pro poměry v moderním fotbalu. V souboji se Férplej osvobodil a panu Chomrákovi zůstaly v ruce jeho vousy. Zjistil, že mají kouzelnou moc a pan Chomrák tak rychle zangažoval mnoho elitních hráčů. Když došlo k zápasu, vznášel se však nad hlavami hráčů duch Férplej a hráči se začali chovat podivně.

"Kroužil nad všemi hřišti, a kamkoli zvedl žehnající paži, tam zavládla rajska shoda mezi hráči a hrálo se tak fair, že protivníci se někdy uchopili za ruce a hopkali kolem míče, prozpěvující národní deklamovánky. Když se jednou čirou náhodou zakutálel míč do branky Bohemians, prosil kapitán družstva D.F.C., které s nimi hrál, s mnohými omluvami a takřka se slzami v očích za prominutí, že došlo k této netaktosti.

Toto vše způsobilo, že na fotbalové mače chodily pouze babičky s růženečky, penzisté a dědové s vnoučátky, členové spolků proti týrání zvířat, členové krasomných jednot, propagátoři mírových idejí, návštěvníci komorních koncertů a poslední potomci českých bratří. (...) Záhy však i těchto návštěvníků ubývalo (...) Fotbal byl vyhledáván méně než kulturní filmy a poučné přednášky" (Rada & Žák, 1957, 199-200).

Tato roztomilá nadsázka představuje jeden pól vztahu k soupeřům, jakýsi extrémní altruismus. Ostatně, autor této kapitoly sám jednou zažil jakési oživení uvedeného příběhu při víkendovém florbalu u jednoho vysoce altruistického hráče, který nahrával soupeřům se slovy "Vždyť oni si chtějí také zahrát... Nehrajeme o zlatá kařata..."

Nevraživost vůči soupeřům

Druhým a ve sportu o poznání častějším extrémem je nevráživost a nepřátelství vůči soupeřům. Někdy jde o součást marketingové hry. V profesionálním boxu se taková hra například rozmohla v 70. letech 20. století jako součást jisté specifické mediální výměny názorů. Zde lze připomenout třeba památný zápas mezi Muhammadem Alim a Joe Frazierem v Manile v říjnu 1975, který vstoupil do dějin jako Thrilla in Manila.

Ali byl v mediálních aktivitách zejména v 70. letech minulého století hodně agresivní a vynalézavý. Mimo jiné označil Frazierera za gorilu, což by nám vystačilo na samostatné téma (či například v kontextu případu Kamara versus Kúdela a podobných situací ve sportu). Zde šlo o oba sportovce černé pleti, což však situaci spíš možná ještě více zamotává.

V současné době jsme svědky vstupu do podobné řeky (od Hérakleita a Senecy víme, že nikdy není tatáž) ve světě MMA, například v podání Conora McGregora ("zdatně" si mnohokrát v minulosti počínal v tomto ohledu i náš "Terminátor" Karlos Vémola).

Posuneme-li se k méně kontaktní sféře sportu, většinou nebývá nevraživost vůči soupeřům tak silně fyzicky manifestována, nicméně v elitním sportu je rivalita mnohdy stupňována ekonomickými a mediálními tlaky.

Pochopitelně, o úctě a respektu k soupeřům se mluví ve sporu neustále, jde o pevnou součást principu fair play (v zajisté uměřenější podobě než u ducha Férpleje). Nicméně mnohdy jde o spíše o marketingové floskule (neboť mediálně se vyplatí demonstrovat jistou formu džentlmenství).

V případě Emila Zátopka byl respekt a přátelský vztah k soupeřům nehraný a upřímný. V literatuře nacházíme mnoho příkladů a popsanych situací. S ohledem na prostor pro toto dílčí téma zde uvedeme pouze dvě.

Harald Schade

Před slavným finále na 5000 m na OH 1952 v Helsinkách překonal Harald Schade v rozběhu olympijský rekord a před finále přišel poněkud sebestředně za Emilem zeptat se ho, zda si myslí, že by ho mohl někdo ohrozit. Emil mu přátelsky odpověděl:

"Těžko říci. Reiff je prý teď hodně rychlý. Ale favoritem jsi rozhodně ty" (Kožík, 1957, 100).

Také mu poradil, aby držel rovnoměrné tempo. Schade však nesnesl, aby byl někdo před ním a pomáhal mu s držetím tempa. Ve finále skutečně dlouho vedl (o výsledku jsme koneckonců již psali na začátku předchozí kapitoly). Zátopek jej po druhém kilometru na dvě kola ve vedení vystřídal. V posledních kolech došlo k celkem zběsilé honičce. Nakonec se před Schadeho dostali Zátopek, Mimoun i Chataway a pouze Chatawayovo klopýtnutí zachránilo Schademu bronz. Po závodě byl Schade velmi zklamán, Emilovi ho bylo líto a rozhodl se, že mu věnuje svou zlatou medaili. Skutečně tak šel učinit a zabránila mu v tom na poslední chvíli až jeho žena Dana. U někoho jiného by to možná (i tehdy) působilo podivně, snad až teatrálně, ale v případě Emila se nikdo této epizodě příliš nedivil (podle Kožík, 1957, 105).

Zátopek byl znám džentlmenským vztahem k soupeřům. Historek o tom, jak ochotně radil soupeřům, či kdy před startem zavázal svému soupeři rozvázanou tkaničku, stejně tak i o dalších podobných případech, je poměrně hodně.

Na autentické fotografii, která je výstřížkem z Kožíkovy knihy, vidíme i obrazový doklad.

Ivan Ullsperger

Nejsložitější je to zřejmě s dlouhodobější rivalitou při každodenním styku. S Ivanem Ullspergerem pojilo Emila dlouholeté přátelství. Vztah to nebyl zcela jednoduchý. Emil byl již mnoho let jedním z nejlepších světových běžců a mladší Ullsperger zůstával dlouho v jeho stínu. Kožík (1957, 146-147) popisuje jejich společnou účast na běhu listu L'Humanité v Paříži v roce 1955, kde Zátopek uděloval rady Ullspergerovi a pomáhal mu s tempem. Teprve když viděl, že Ivan doběhne dobře (na bednu), utekl jemu i Polákovi Chromikovi a závod vyhrál. Na memoriálu Evžena Rošického v závodě na 5000 m pak ale již Ullsperger Emila

porazil a všichni (včetně obou aktérů) z toho byli tenkrát rozpačití. Holčička, která předávala kytici vítězi, šla za Emilem a ten ji musel poslat k Ullspergerovi. Na následujícím závodě na 5000 m v Brně Emil po dohodě rozběhl Ullspergerovi první tři kilometry, následně pak Ullsperger závod vyhrál.

Citace z Kožíkovy knihy o Rošického memoriálu:

"Po svém vítězství řekl žák omluvně svému mistru: 'Nezlob se, Emilku!' Ale všichni kdo viděli Zátopkovu starost o Ulsbergera*, vyčerpaného těžkým bojem, jak ho pohladil - s ostychem, že je pozorován tolika očima - ti všichni věděli, že se Ivan omlouvat nemusí; Zátopek zná radost učitele z žáků, kteří ho jednou nahradí" (Kožík, 1957, 154).

*V Kožíkově knize je skutečně užito příjmení Ulsberger.

Pokud čteme stručnou vzpomínku samotného Ullspergera

(Zdroj: https://jablonecky.denik.cz/zpravy_region/ivan-ullsperger-dnes-slavi-85-narozeniny-porazel-i-zatopka-20161220.html,),

je z ní vidět, že pocity po letech byly mnohdy různorodé. Přes všechnu rivalitu (a někdy i trochu pocit hořkosti) však Ullsperger Zátopka uznával a v osobním životě zůstali přáteli.

Tento text rovněž můžeme chápat jako pohled odjinud, který zajímavým způsobem rozšiřuje naše téma a přidáváme jej i proto, že naším úmyslem zde není vytvářet zidealizované ikonické konstrukty.

Jaké zuby cení darované medaile?

A nyní se již dostáváme k třetí části této kapitoly, kterou je Emilovo setkání s Ronem Clarkem.

Tento příběh byl avizován v předchozí kapitole a také jsme jej uváděli v minulosti již několikrát ve svých publikovaných textech. Nyní jej velmi stručně připomeneme úryvkem z naší knihy *Duchovní rozměr pohybu v sekularizující se společnosti*, kde se popisuje Clarkův pobyt v Praze v roce 1968 a jeho setkání s Emilem:

"Clarke byl držitelem 19 světových rekordů na různých tratích, ale nikdy nevyhrál velký závod. Na OH v Mexiku se nedokázal ve finále závodu na 10 000 metrů vyrovnat s velkou nadmořskou výškou. Zátopek, který měl tou dobou již značné existenční problémy, mu na rozloučenou věnoval svou zlatou olympijskou medaili (z Helsinek na této distanci), ale dal mu ji nenápadně do tašky, takže to Clarke zjistil až doma.

Ron Clarke později řekl: „Z každého jeho pohledu vyzářovalo nadšení, přátelství a láska k životu. Neexistuje a nikdy neexistoval větší člověk než Emil Zátopek“ (Clarke in kapitola 15, 98). Pokud hovoříme o spiritualitě běhu, pak v Clarkově ocenění Zátopka nepochybně nacházíme možný výklad pro její vyjádření" (Hurych, 2019, 138).

Slova o tom, že neexistuje a nikdy neexistoval větší člověk než Zátopek, musíme pochopitelně brát v kontextu odpovídajícím události a jejímu pocitovému vyhodnocení.

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, jednorázová osobní zkušenost může být konfrontována s jinými událostmi a s jinou zkušeností. Proto jsme také zmínili komentáře historiků Blažka a Schovánka i pohled běžce Ullspergera. V jiné situaci a s jinou zkušeností se může pohled na daného jedince vždy výrazně lišit.

To, co my zde chceme poněkud rozporovat, či přesněji posunout dále, je myšlenka, že Zátopek si zaslouží uznání pouze proto, jaký byl sportovec. Tento posun však činíme nikoli jeho absolutní glorifikací a idealizací či popíráním chyb, kterých se dopustil, ale ukázkou těch momentů, kdy se ukázal jako mimořádný, empatický a laskavý člověk.

Zátopek jako spontánní gesto věnoval svou medaili Clarkovi a my jsme v předchozí podkapitole zauvažovali nad hodnotou jedné a téže medaile pro Zátopka a pro Clarka.

Příběh dozněl včetně komentářů k němu. Celou kapitolu nyní můžeme zakončit diskusí, neboť zatím jsme prezentovali pouze náš pohled na věc.

Diskuse

1) V čem vidíte vy význam popsaného Zátopkova daru Clarkovi?

2) Jak vnímáte význam téhož pro samotného Zátopka? Dává vám Zátopkův čin jasný smysl? Pokud ano, jaký?

3) Vidíte nějaký rozdíl mezi tímto darováním medaile (v příběhu Zátopek-Clarke) a nějakou jinou formou darování medaile (například u prodeje olympijských medailí získaných kanoistou Lukášem Pollertem a následného darování zisku na charitativní účely)?

4. Zánět sliznic fotbalových špiček aneb MS 2022 v Kataru

Není Katar jako katar

Jeden z emirátů ležících v Perském zálivu nese jméno Daulat Qatar (česky Stát Katar). Jedná se o stát, v němž žije o něco více než 2 milióny obyvatel. Stát má velké zásoby ropy a zemního plynu. Z toho důvodu se jedná o bohatou zemi. To se projevuje také v oblasti sportu. Například v tom, že někteří špičkoví sportovci z původně jiných zemí získali katarské občanství.

Příkladem může být jeden z nejlepších steeplerů (steeplechase je běh na 3000 m překážek) světové historie **Sajf Saíd Šáhín** narozený v Keni jako Stephen Cherono. Je mistrem světa z let 2003 (v tomto roce také začal reprezentovat Katar) a 2005.

Je také stále aktuálním světovým rekordmanem (k lednu 2023) na uvedené trati (časem 7:53,63). Naturalizovaných sportovců z původně jiných zemí bychom v barvách Kataru našli opravdu poměrně hodně.

Je však třeba uvést, že Katar pracuje i na výchově vlastních rodáků. Například zřejmě nejúspěšnější katarský atlet současnosti, skokan do výšky Mutaz Essa Baršim, je čistokrevný Kataran a narodil se přímo v Dauhá v roce 1991.

Baršim je skutečně skvělý atlet. Je to olympijský vítěz z OH 2020 v Tokiu (historicky unikátní dělené první místo s Italem Gianmarco Tamberim za 237 cm) a trojnásobný mistr světa z let 2017, 2019 a 2022. S osobním rekordem 243 cm je Baršim také druhým nejlepším výškařem světové historie za famózním Kubáncem Javierem Sotomayorem (jehož výkon z roku 1993 představuje neuvěřitelných 245 cm). A protože svět sportu se vyvíjí, upozorňujeme, že údaje platí k lednu 2024.

To bylo krátké ohlédnutí do světa atletiky (prosím nikoli lehké atletiky).

Sportovní události pořádané v Kataru

Nyní se můžeme vrátit k samotnému Kataru. Tento stát patří svým politickým a společenským uspořádáním k těm otevřenějším ve srovnání se státy okolními. O tom svědčí také snaha o větší zviditelnění ve světě sportu.

V roce 2015 zde bylo uspořádáno MS v házené (domácí házenkáři zde s jediným rodilým Kataranem v základní sestavě došli až do finále).

V roce 2016 zde proběhlo MS v silniční cyklistice.

O 3 roky později (2019) uspořádal Katar také MS v atletice.

Nejvíce pozornosti si však zřejmě získalo MS 2022 ve fotbalu, které proběhlo v listopadu a prosinci.

Proč katar?

Slovo katar má v češtině i různé významy (více viz další podkapitola), z nichž ten poměrně běžně (a asi nejčastěji) užívaný znamená nemoc, již *Velký lékařský slovník* popisuje jako "**typ povrchového zánětu sliznic, provázený značnou tvorbou sekretu, často hlenovitého charakteru**".

Zdroj: <https://lekarske.slovníky.cz/pojem/katar>

Jakkoli náš předmět je do jisté míry založen na slovních hříčkách a ne všechny odkazy v něm tedy lze brát zcela vážně, chtěli bychom zejména v tomto případě jasně zdůvodnit, proč zde vytváříme paralelu, která se za jistých okolností může jevit jako laciná, případně snad i (odhlédneme-li od zjevné nadsázky) jako dehonestující.

Rozhodně zde nemáme na mysli jakkoli dehonestovat stát Katar jako takový a vytvářet pouhé samoučelné vtípky.

Jestliže tedy využíváme shody slov, která v češtině označují název státu (s velkým "K") a označení nemoci (s malým "k"), nesměřujeme tím rozhodně ke státu Katar jako takovému, ale tomu, že **přidělení fotbalového MS 2022 Kataru se pro mnoho fotbalových funkcionářů stalo** čímsi jako "noční můrou" a v jistém zobecnění **symptodem nepříjemným až otravným (a snad až zánětlivým)**. Zde tedy již taková paralela může dávat jistý smysl. Zejména pokud přijmeme styl, v němž je celý předmět koncipován.

Samotnému fotbalovému MS 2022 se budeme dále v materiálu věnovat a pokusíme se posoudit pozitiva i negativa tohoto šampionátu v komplexnějším pohledu bez zbytečných emocí a bez subjektivně založených bagatelizací.

Užití slova "katar" coby nepříjemného symptomu (zjednodušeně "rýmy") je tedy spojeno se stavem, v němž se fotbal po daném MS do značné míry ocitá a určitě i do budoucna mohou jisté dozvuky přetrvávat. A taková metafora by snad již přijatelná být mohla.

MS ve fotbalu 2022

Po sportovní stránce se nakonec jednalo o poměrně vydařené mistrovství. Ve finále se svého třetího titulu dočkala Argentina a jejím mesiášem se (po Mario Kempesovi v roce 1978 a Diego Maradonovi v roce 1986) stal (věren svému jménu) jeden z nejlepších světových fotbalistů posledních let Lionel Messi.

Zápasy byly dramatické. Zatímco Argentinci si dvakrát vypomohli penaltovým rozstřelem (ve čtvrtfinále proti Nizozemsku a ve finále proti Francii), jejich tradiční rival Brazílie naopak prohrál již ve čtvrtfinále s Chorvatskem - také v penaltovém rozstřelu (pravidla zde hovoří o "kopech z pokutové značky").

Na tomto MS kromě zajímavých kolektivních výkonů (historický úspěch mezi africkými týmy zaznamenal účastí v semifinále tým Maroka, na stupně vítězů se podruhé za sebou dostali Chorvaté a obhájci titulu Francouzi dosáhli na stříbro) předvedli pozoruhodné výkony i některé individuality. Kromě Messiho o sobě dali vědět hattrickem ve finále například Kylian Mbappé ze stříbrného francouzského týmu (vlastně přidal ještě gól v rozstřelových penaltách, takže ve finále skóroval čtyřikrát, z toho třikrát z penaltové značky) či portugalská legenda Cristiano Ronaldo, který své mnohé individuální rekordy doplnil o pozici jediného fotbalisty, jenž dokázal skórovat na pěti fotbalových mistrovství světa.

Lze konstatovat, že sportovní kvalita tohoto mistrovství nakonec poněkud utlumila emoce, které byly spojeny se samotnou volbou Kataru a s některými problémy, o nichž se hodně hovořilo, zejména před šampionátem. Tyto problémy však nepřestaly existovat. V kontextu toho, co se v současnosti ve světě děje, může být zajímavé na některé z nich se podívat.

Volba Kataru a pozadí MS 2022

V lednovém čísle 2023 časopisu *Odpadové fórum*, který se věnuje problémům udržitelnosti, byl publikován náš text *Problémy fotbalového MS 2022 v Kataru z pohledu environmentálních aspektů a další perspektivy udržitelnosti sportu*.

Jedná se o dvoustránkový text, který v e-learningu přikládáme v PDF formátu.

Nyní se můžeme podívat na některé důležité momenty ohledně MS v Kataru.

Volba dějiště MS ve fotbalu pro rok 2018 a 2022 v roce 2010

V prvních dvou odstavcích předchozího článku je tato volba stručně zmíněna. Poněkud podrobněji jsme se tomuto problému, který bude jedním z klíčových bodů diskuse, věnovali v pracovních podkladových materiálech, které jsme připravovali pro rozhovor v Českém rozhlasu. Některé z těchto informací zde můžeme uvést:

Korupční pozadí

Informací o korupčním pozadí tohoto hlasování bylo nezvykle mnoho. Kdo aspoň trochu sleduje situaci, pamatuje ty nejvýznamnější

– např. informace britského listu *The Telegraph* o finančních tocích ze strany Mohameda bin Hammáma směrem k místopředsedovi FIFA Jacku Warnerovi

- samotné hlasování 22 delegátů z původních 24 (poté kdy dva delegáti byli ještě před hlasováním usvědčeni novináři *Sunday Times* z ochoty ke korupčnímu jednání) a mnoho dalších (minimálně podezřelých) událostí.

Poměrně podrobně je monitoruje čtyřdílná minisérie *Netflixu* z letošního roku nazvaná *Pod povrchem*. Jakkoli je třeba respektovat standardní postupy a v některých případech stále ctít presumpci nevinu, vysoké množství informací tohoto druhu, mnohdy podrobných a poskytovaných zástupci renomovaných médií, spojuje se silnou pachutí korupce jak zmíněnou volbu v roce 2010, tak mnohé další aktivity FIFA.

Zdůvodnění

Tehdejší předseda FIFA Sepp Blatter se s odstupem času od volby Kataru distancoval a objevují se postupně další hlasy (spíše ze strany bývalých činovníků FIFA, kdežto ti současní vesměs hájí oficiální linii), že tato volba byla nešťastná.

Zdůvodnění volby Kataru tím, že je třeba fotbal rozšiřovat do dalších částí světa je do jisté míry oprávněné a obecně je z pohledu FIFA relevantní. Tak je také prezentováno např. současným předsedou FIFA Gianni Infantinem. Popravdě, pro představitele FIFA je to zřejmě zdaleka nejsilnější (ne-li jediný) argument, proto je podrobně rozpracováván PR specialisty. Problémem je uvěřitelnost takového argumentu.

Při samotné volbě v roce 2010 by totiž dávalo větší smysl podpořit v tomto duchu jako pořadatele Austrálii. Ta byla také obecně považována za favorita (v ideovém duchu zmíněného argumentu). Avšak byla vyřazena jako první, poté kdy do hry razantně vstoupily ekonomické (a politické) aspekty. Na druhé straně, je třeba uvést, že environmentální aspekty (dopady cestování týmů a fanoušků do Austrálie) hrály při vyřazení Austrálie také svou roli.

Podpora fotbalu s otazníkem

Při poctivé snaze o rozšiřování fotbalu do dalších oblastí by dávalo mnohem větší smysl nejprve podpořit vybudování početnější aktivní hráčské základny, zejména se zaměřením na mládež, zvýšit zájem o fotbal (např. skrze příspěvky na dodávky výstroje, podporou budování menších sportovišť, která budou aktivně dlouhodobě využívána, výměnou zkušeností, školením trenérů), prostě jít cestou postupné a systematické práce. K vrcholné akci typu MS by se měla každá země propracovat a měla by mít k dispozici vyzkoušenou a fungující infrastrukturu, nikoli ji budovat na zelené louce ad hoc.

Role fanoušků

V systému současného vrcholového sportu jsou nedílnou součástí fotbalového komplexu také diváci a fanoušci. Silná, až hmatatelná zkušenost s hraním před prázdnými tribunami (v době proticovidových opatření) je vcelku nová, ale v roce 2010 byl význam diváckého fenoménu pro vrcholné události pochopitelně také zřejmý. Jakási generálka, která se uskutečnila v září (mezi „nekatarskými“ kluby – arabským Al Hilálem a egyptským Zamalekem) poukázala (mimo jiné problémy) na riziko nedostatečného množství domácích fanoušků. Například je tu zkušenost s předčasným odchodem většího množství diváků (kteří se z jisté části rekrutovali ze zahraničních pracovníků).

Samotné MS pomáhali propagovat ambasadoři v čele s Davidem Beckhamem, celkově bylo do jakéhodsi vizuálního dojmu investováno nemalo množství finančních prostředků a objevily se i spekulace o tom, že v některých případech byla iluze počtu fanoušků doplněna

zaplaceným komparesem (Zdroj: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/sport-fotbal-ms-ve-fotbale-v-kataru-korzuji-falesni-fanousci-zaplatili-je-aby-vytvareli-atmosferu-219219>)i

Stadióny byly nepochybně do jisté míry zaplněny fanoušci týmů a celková návštěvnost nepředstavovala oproti historii žádný zásadní průlom (Zdroj:

https://www.irozhlas.cz/sport/ms-fotbal/katar-navstevnost-zahranici-hotely-fanousci-fifa_2212081123_bac)

Nicméně, nad skutečným zájmem domácího publika stále visí jistý otazník. Zejména v souvislosti s deklarovanou snahou o fotbalovou osvětu a šíření fotbalu v Kataru do budoucna.

Etické problémy šampionátu

Další etické problémy tohoto šampionátu se týkají podmínek, za nichž byla akce připravována. Jednalo se o pracovní podmínky dělníků a omezování jejich práv. Jednalo se převážně o zahraniční pracovníky z velmi chudých zemí (Bangladéš, Nepál, Indie), kteří byli nuceni pracovat za extrémně nízké platy ve velmi špatných podmínkách (ty se týkají i jejich samotného pobytu v Kataru). Skutečně děsivá čísla o úmrtích, která zveřejnil deník *The Guardian* (až 6500 úmrtí) sice zástupci pořadatelů popřeli a hovořilo se o jednotkách případů, nicméně rozhodně nejde o standardní situaci. O tom svědčí i výzva *Amnesty International* k nezávislému vyšetření úmrtí zahraničních pracovníků. Je pravdou, že po mezinárodní intervenci došlo v Kataru ke zlepšení pracovních podmínek.

Etickým problémem byly do značné míry i podmínky pro samotné sportovce. Přesněji řečeno, jde o skutečnost, že sportovci platí jistou daň za ekonomicky podmíněné rozhodnutí činovníků. Hrál se ve vysokých teplotách, případně v plně klimatizovaném prostředí (a v nestandardní roční době). Jsou tu tedy faktory, které mohou přímo či nepřímo ohrožovat zdraví sportovců. Pro většinu trénovaných profesionálů určitě nejde o neřešitelný problém, hráči se s tím obecně dobře vyrovnali. Z etického pohledu se však nabízí potřeba dostatečného zdůvodnění této situace (ve jménu jakých argumentů k ní došlo).

Emoce vzbuzovaly i otázky bezpečnosti diváků a fanoušků, a to s ohledem na střet různých kultur a obecnou netoleranci vůči některým menšinám. Hodně se před šampionátem hovořilo o situaci LGBTQ+ komunity a možné podpoře této komunity ze strany některých týmů, případně hráčů. Duhové kapitánské pásky nekonec FIFA pod hrozbou potrestání eliminovala - došlo k jakémusi kompromisu. Tato otázka by sama o sobě byla tématem pro samostatné pojednání, na něž tu prostor není. Každopádně v etické rovině jde o významné téma a poměrně složitou situaci. FIFA i pořadatelé nakonec dokázali výrazně eliminovat konkrétní projevy tohoto typu (i ve formě symbolické podpory) a nasměrovat mediální pozornost přímo do oblasti sportu. Nicméně u takto kontroverzní a sledované události obzvlášť platí, že sport je zrcadlem společnosti. Oddělit společenský dosah události od ryze sportovního je velice obtížné.

Nicméně oslavy v Buenos Aires a okolí byly bouřlivé.

Mediální vody zamíchalo i předávání trofeje, kdy kapitán vítězů Lionel Messi (na snímku je Messi vpravo, vlevo je prezident FIFA Gianni Infantino a uprostřed emír Tamím bin Hamad Ál Thání) na krátkou dobu oblékl černožlatý katarský slavnostní oděv bisht.

I tato situace má určitý zajímavý kulturní rozměr. My bychom se však v diskusi chtěli spíše zaměřit na to, jaký vzkaz světu sportu vlastně fotbalové MS 2022 v Kataru vyslalo.

Diskuse

1) Jak vidíte rozhodnutí o volbě dějiště fotbalového MS 2022 vy? jaká pozitiva a jaké možné problémy do budoucna může tato volba skýtát?

2) Jaká by měla být podle vás kritéria pro rozhodování o velkých sportovních akcích a jaké priority by při tomto rozhodování měly být do budoucna uplatňovány?

3) Jak se vám jeví možnosti udržitelnosti sportu (a konkrétně fotbalu) ve výhledu cca dvaceti let a co bude podle vás potřeba řešit jinak než dnes?

Pozn. S ohledem na datum konání sledovaného MS v Kataru (listopad a prosinec 2022) nebyly v době přípravy materiálů ve větší míře k dispozici odbornější studie ve vědeckých časopisech (zejména z oblasti filosofie sportu), které by toto MS již zpětně hodnotily. Z této skutečnosti také do jisté míry vyplývá volba zdrojů.

A nyní se již můžeme posunout k další kapitole, kde by nás měla také čekat **katarze**.

5. Kolik metrů smí uběhnout Caster Semenyaová?

Podobně, jako u otázky pro šesté téma "proč nedostal Pistorius Oscara?" bychom se nejprve mohli tázat po důvodu, proč byla otázka v názvu kapitoly takto položena.

Otázka je to nepochybně lehce zavádějící a možná provokující. Na druhé straně, nevyplývá z ní žádný jednostranný pohled na problém, ani nesignalizuje předem očekávanou odpověď. Je položena v duchu úvodů našich zamýšlení v trochu odlehčeném a veselejším duchu.

Jsme si určitě vědomi zásady, kterou již spisovatel Zdeněk Jirotka zmiňuje ve svém humoristickém románu *Saturnin*. Přesněji řečeno, explicitně je tato zásada vyslovena ve filmovém zpracování knihy z roku 1994 (v režii Jiřího Věřčáka), když vypravěč Jiří Oulický v podání Ondřeje Havelky říká svému sluhovi (hraného Oldřichem Víznerem):

"Saturnine, jsou věci, o kterých se nežertuje."

V daném okamžiku se jednalo o příjezd tety Kateřiny a jakkoli šlo o událost pro ostatní přítomné neveselou, žertovalo se o ní i přes zmíněnou zásadu, což zřejmě v humoristickém románu ani filmu příliš nepřekvapí.

V případě restrikcí pro Caster Semenyaovou jde rovněž o událost v zásadě neveselou, a to jak pro Caster samotnou, tak i pro světovou atletiku. V duchu našeho formátu však snad čtenáře nepřekvapí, že v úvodní pasáži nebudeme ani my přistupovat k problému smrtelně vážně.

Jakkoli se v současnosti okolo nás množí témata, při nichž nám humor mizí ze scény rychleji než nápadníci tety Kateřiny.

Zpět k otázce:

Svým způsobem může Caster Semenyaová uběhnout kolik metrů bude chtít, případně tolik, kolik jí dovolí zdraví. To platí minimálně pro trénink. Trochu složitější je to však v závodech.

V dalším textu se nevyhneme obecnějším otázkám a jiným příkladům ze světa sportu. Pojdme na to však postupně, aby se dostalo i na ty, kdo třeba jméno Caster Semenyaové zatím neslyšeli.

Caster Semenyaová*

Úvod

Tato jihoafrická atletka se narodila v roce 1991. Ve světě sportu vzbudila mnoho kontroverzních reakcí, které ukázaly, jak mohou být zdánlivě jednoduché věci někdy složité.

*Kloníme se k úzu ženská jména v češtině přechylovat, jakkoli zejména ve sportu již nejde v praxi o zcela samozřejmou transkripci. Pozn. Běžkyni na lyžích Zuzaně Kocumové bylo vytýkáno, že při spolukomentování přenosů ze závodů ženská jména nepřechyluje a ona reagovala tím, že závodnice se tak prostě nejmenují (Marita Bergen je prostě pro ostatní závodnice Bergen, nikoli Bergenová). Tato poznámka nepochybně dává jistý smysl.

V tomto textu obecně přechylujeme. Tam, kde je však v textech respektována původní (anglická) forma přepisu příjmení (tedy Caster Semenya), tam ji respektujeme.

V roce 2009, tedy v osmnácti letech, zvítězila na atletickém MS v Berlíně časem 1:55,45. Mediální pozornost se k ní obrátila kvůli nestandardně rychlému zlepšení, což vyvolalo otázky o možném užívání zakázaných látek a s ohledem na její fyziognomii také ohledně jednoznačného určení pohlaví.

Nejprve uvedeme její nejvýznamnější sportovní úspěchy. Je dvojnásobnou olympijskou vítězkou (2012 a 2016) a trojnásobnou mistryní světa (2009, 2011 a 2017). Vše na trati 800 m. Na MS v roce 2017 přidala ještě bronz na trati 1500 m.

Pro upřesnění ještě dodáváme, že na OH 2012 a na MS 2011 doběhla na druhém místě a obě zlata získala až po dodatečné diskvalifikaci původní vítězky Rusky Savinové (jejíž výsledky z let 2010-2013 byly v roce 2017 kvůli dopingu anulovány).

Zápletka

Podezření na používání zakázaných látek se v případě Semenyaové nepotvrdila, v roce 2010 však byly u ní provedeny testy pohlaví (sex tests), jejichž kompletní výsledky nebyly nikdy zveřejněny. Byl však kritizován způsob provedení testů a jeho etické aspekty realizace. Média následně spekovala jak o intersexualitě (v novější studiích se v českém prostředí užívá termín DSD - differences of sex development; Zdroj: <https://intersex-dsd.upol.cz/slovnicek/>), tak o hyperandrogenismu (přirozeně zvýšené hladině testosteronu). Jakkoli těchto textů se objevilo v roce 2010 velké množství, prozatím vystačíme s informací, že se jednalo o tyto dva směry úvah.

V roce 2010 potvrdily oficiální výsledky, že Semenyaová může soutěžit v ženské kategorii.

Kontroverzní vnímání situace však sílilo. Na jedné straně byla vnímána snaha o jejich omezení startů v ženské kategorii jako projev sexismu, rasismu a zásah do lidských práv. V Jihoafrické republice se jednalo o vystoupení některých politiků a političek, kteří hovořili o eurocentrickém stereotypu ženské krásy. Do hry vstoupila výrazně i otázka rasismu.

Zdroj: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/southafrica/6073980/Gender-row-over-Caster-Semenya-makes-athlete-into-a-South-African-cause-celebre.html>

Na druhé straně, ze strany mnohých atletek se objevovaly námitky vůči soupeření se Semenyaovou.

IAAF se ocitla pod určitým tlakem z různých stran. Semenyaová, dle nových pravidel IAAF, podstupovala již od roku 2011 hormonální léčbu, aby dosáhla předepsané hladiny testosteronu. Hovořilo se o tom, že toto umělé snižování přirozeně vysoké hladiny testosteronu stálo i za její porážkou v Londýně 2012 (jakkoli po diskvalifikaci Savinové nakonec dodatečně získala zlato (zdroj: <https://www.sport.cz/clanek/atletika-semenyaova-znovu-nebude-moci-zavodit-bez-hormonalni-lecby-983549>)).

Návrat na výsluní

Dlouholeté spory okolo startů Semenyaové ovlivnilo v roce 2015 rozhodnutí Mezinárodní sportovní arbitráže (CAS), která v případě indické sprinterky Dutee Chandové rozhodla, že ruší opatření IAAF týkající se regulace hladiny testosteronu u ženských atletek. Důvodem pro toto rozhodnutí byla skutečnost, že IAAF nedokázala během dané lhůty (dvou let) předložit dostatek důkazů o tom, že hyperandrogenismus poskytuje ženským sportovkyním jinou výraznou výhodu než jiná vrozená specifika (zdroj: <https://www.denik.cz/atletika/muz-nebo-zena-arbitraz-zrusila-pravidlo-o-zakazu-startu-nejen-pro-chandovou-20150728.html>). To umožnilo Semenyaové další rozvoj kariéry na trati 800 m (včetně již zmíněných úspěchů).

Nové pravidlo

V roce 2018 vstoupilo v platnost nové pravidlo IAAF týkající se ženských tratí od 400 m do jedné míle, podle něhož nesmí hladina testosteronu překročit 5 nmol/l, apokud ano, je třeba medikamentózní léčby ke snížení této hladiny (zdroj: <https://www.telegraph.co.uk/athletics/2018/04/25/caster-semenya-forced-lower-testosterone-levels-face-800m-ban/>

Semenyaová se znovu obrátila na Mezinárodní sportovní arbitráž, tentokrát však neúspěšně. V roce 2019 se začala víc věnovat fotbalu. V roce 2022 se rozhodla zúčastnit atletického MS v Eugene na trati 5000 m. Tato trať pro ni není s ohledem na její muskulaturu ideální, ale dala přednost této cestě před hormonální léčbou, která jí působila zdravotní problémy. Nominaci na MS zvládla, v rozběhu skončila s časem 15:46,156 daleko od postupu (zdroj: <https://www.sport.cz/clanek/atletika-semenyaova-nechce-znovu-projit-peklem-na-nove-trati-ale-byla-bez-sance-3500694>).

Příběh je určitě mnohem košatější, pokusili jsme se však, zatím bez nějakých vlastních vstupů či komentářů stručně postihnout informační základnu na základě zdrojů. Mnohé z těchto zdrojů v sobě nesou i jisté názory, ale s těmi jsme dosud nepracovali.

Případ Caster

Nyní můžeme téma poněkud posunout. K dispozici je článek novináře Martina Milana Šimečky z týdeníku Respekt nazvaný *Caster Semenya se musí podřídít pravidlu o hladině testosteronu*.

Pozn. Informaci o tomto textu, ale také o jeho autorovi přináší následující podkapitola v e-learningu.

Mnoho z podstaty celého problému v ní již bylo řečeno.

Připojujeme ještě jeden článek, ve kterém sportovní novinář Tomáš Macek hovoří s významným specialistou na sportovní právo Janem Šťovičkem.

Článek obsahuje i kometáře běžkyně Zuzany Hejnové, sportovního lékaře Jiřího Neumanna a sportovního manažera Alfonze Jucka.

Vybrané pasáže uvedeme zde, poněkud podrobnější přehled (stále však výběr) naleznete v následující volitelné kapitole.

Celý rozhovor pak naleznete na adrese: https://www.idnes.cz/sport/atletika/caster-semenyaova-hormonalni-lecba-spor-jan-stovicek-rozhovor.A190616_194008_atletika_ten

Již samotný název článku *Nechtěl bych to rozhodovat, říká právník Šťoviček o kauze Semenyaová* je celkem výmluvný.

Je třeba ještě uvést, že článek pochází z června 2019, kdy Semenyaová prohrála soudní sportovní arbitráž, ale ještě se odvolala ke švýcarskému Nejvyššímu federálnímu soudu (pozn. sídlo Mezinárodní sportovní arbitráže je ve švýcarském Lausanne). V danou chvíli ještě nebylo rozhodnutí soudu známo.

(Civilní soud nejprve pravidlo pozastavil, ale v červenci 2019 po vyslechnutí argumentů IAAF včetně tvrdých dat toto rozhodnutí zrušil, v září 2020 zamítl i odvolání Semenyaové).

Pozn. Podkapitola o názorech různých činitelů je součástí e-learningu. Pokusíme se z ní velmi stručně vybrat některé myšlenky.

Jan Šťoviček

Velmi zkušený specialista na sportovní právo potvrzuje, že případ je mimořádně složitý a podotýká, že sám by ho rozhodovat nechtěl.

Připouští, že jde v jistém smyslu o diskriminaci, ale nevidí jiné lepší řešení, než uplatnění "testosteronového" pravidla.

Zuzana Hejnová

Říká, že Caster má v podstatě ráda, ale nesouhlasí s tím, aby mohla závodit mezi ženami. Může se věnovat v životě spoustě věcí, ale nezapadá s ní do kategorie žen ve sportu.

Jiří Neumann

Vyslovuje názor, že přece nebudeme nutit sportovce, aby užívali léky, navíc hormonální, u nichž si ani nejsme jisti, co s nimi udělají a které mohou mít i vedlejší účinky. Proto coby lékař stojí za rozhodnutím Semenyaové nic takového nebrat. Současně uznává, že situace je velmi komplikovaná a že pro ostatní závodnice něšťastná.

Alfonz Juck

Rovněž se domnívá, že dohoda ke spokojenosti obou stran není příliš reálná.

Upozorňuje na skutečnost, že IAAF se **snaží pravidlo o povinné hormonální léčbě uplatnit pouze pro tratě 400 až 1500 metrů**. Problém spočívá v tom, že IAAF má zatím detailní lékařská data o výhodách sportovkyň s vyšším testosteronem nasbíraná jen z těchto disciplín. Pokud by chtěli funkcionáři pravidlo rozšířit i na další disciplíny, smetli by jim to rovnou ze stolu, protože na to nemají data.

Naše poznámka

Všichni, kdo se zajímají o atletiku, vědí, že ve sprintech jsou také významné rozdíly mezi ženami a muži (stačí porovnat průměry nejlepších časů na 100 m). To možná docela dobře ukazuje na složitost situace. Jde totiž konkrétně o tvrdá data získaná empiricky na dostatečně reprezentativním vzorku, která by potvrdila, že rozdíl ve výkonnosti je tak markantní a že na něm má jednoznačný vliv hladina testosteronu (tedy odbourání jiných faktorů, tzv. interferenci).

Podstata problému na základě již uvedených (i dalších) zdrojů

Zřejmě **nejčastějším názorem atletických fanoušků** je vyjádření velmi podobné uvedeným myšlenkám Zuzaně Hejnové. S Caster je možno sympatizovat, ale v okamžiku, kdy je svět sportu, konkrétně atletiky, nastaven tak, jak je, tedy pro dvě kategorie - mužů a žen, pak **není možné, aby Caster závodila bez nějaké regulace** vyšší přirozené hladiny testosteronu v rovných závodech se ženami.

Tento názor vychází z empirické zkušenosti a má svou jasnou logiku. Tu zde nechceme vůbec zpochybňovat.

Je pravděpodobné, že i po zvážení jiných pohledů, tento názor u většiny bude nadále převládat.

Pouze chceme ukázat na některé možná trochu jinak založené pohledy.

Objevují-li se v této kauze pojmy jako diskriminace, sexismus či rasismus, nepochybně stojí za to podívat bez emocí a bez předsudků na to, co může být jejich zdrojem.

Diskriminace

Zde je pointa zřejmá. Caster se narodila jako žena, identifikuje se minimálně ve světě sportu jako žena. Z tohoto pohledu lze zvažovat argumenty v tomto duchu:

Regulace testosteronu může být zdraví škodlivá. Bránit někomu, aby se věnoval sportu, který dělat chce, je určitou formou diskriminace (rozlišování lidí podle příslušnosti k nějaké skupině). K podobnému názoru se nakonec přiklonili i arbitři CAS - jedná se do jisté míry o diskriminaci, ale s ohledem na existující situaci je pravidlo IAAF o povinné regulaci hladiny testosteronu ve vybraných disciplínách v daném okamžiku nejlepším možným řešením.

Připomínáme, že toto pravidlo bylo dlouho zkoumáno a pro jeho přijetí bylo třeba doložit velké množství studií, která zatím byly přijaty jako relevantní pouze pro distance 400 m až 1 míle.

Sexismus a rasismus

Zajisté jde o dva různé fenomény, nicméně v daném případě mají jistou styčnou linii. Ta upozorňuje na důležitost historického vývoje, který je vepsán do života společnosti velmi charakteristickým rukopisem. Historicky nepochybně v mnoha zemích a v mnoha různých obdobích docházelo k evidentním křivdám páchaných na jiném pohlaví (většinou na ženách) a na menšinových etnikách či etnických skupinách. Toto období stále neskončilo a historicky nejsme s těmito problémy vyrovnáni.

V různých zemích je situace různá, stejně tak jako transformovaná životní zkušenost přenášená z generace na generaci. S ohledem na otevírání různým kulturním sférám navzájem, zvýšené migraci obyvatelstva, možnostem cestování, snadnému a rychlému přenosu informací dochází velmi často ke střetu názorů založených na různém kulturním vnímání společenských rolí a vztahů. Z toho vyplývají názorové střety i mezi komunitami, které ne sebe dříve "hleděly" z mnohem větší vzdálenosti.

Na sociologickou studii zde prostor není, ale na upozornění, že pohled jihoafrické populace je založen na jiné historické zkušenosti a na jiném půdorysu vnímání těchto problémů než pohled běžných Evropanů, snad ano. Zjednodušíme-li tento půdorys, pak jde o to, že život afroamerické (jakkoli označení "černošské" nepovažujeme za nijak dehonestující, dáváme přednost tomuto adjektivu) populaci byl ještě před historicky nedávným časem velmi znepríjemněn rasovou segregací. Za definitivní konec apartheidu v JAR je považováno až zvolení Nelsona Mandely prezidentem v roce 1994.

Tato dlouholetá zkušenost se nutně projevuje vysokou citlivostí, je-li minimálně podle části příznivců poškozováno právo sportovkyně černé pleti.

To, že práva žen se v mnoha zemích výrazně liší od práv, která ve většině Evropy dnes považujeme za základní a samozřejmá, zde podrobněji popisovat nelze, ta by opravdu bylo na jinou samostatnou studii. Dokonce ani naše téma, která s právy žen z podstaty úzce souvisí, neumožňuje na půdorysu jedné hodiny takovou podrobnější exkursi.

Jde tedy zejména o to, uvědomit si, že jiný kulturní kontext dává jiné pohledy, že některé naše představy nejsou představami automaticky univerzálně a že bychom minimálně měli být pokorní při jejich prosazování.

Práva menšin

V praxi se relativně často u českých sportovních fanoušků setkáváme s myšlenkou, že například otázka rasismu je uměle importovaným a uměle udržovaným problémem a že u nás je víceméně zbytečné ji řešit. Některé aspekty této problematiky a to, že tom nemusí být vždy tak jednoduché, ukazuje například případ Kamara versus Kúdela.

Nicméně, to co představuje evidentní problém i v naší současné společnosti, je postoj k některým jiným menšinám. Zde máme na mysli například příslušníky LGBTQ+ komunity. Tato otázka českou společnost do jisté míry rozděluje a představuje poměrně aktuální téma.

Nemáme zde v úmyslu se nějakým způsobem obecně vztahovat k příspěvkům na různých chatech a sociálních sítích, to je skutečně často svět sám o sobě. Nicméně jisté tendence vývoje názorů v obecnějším smyslu v úvahu vzít lze. Zmínka o LGBTQ+ komunitě zde totiž byla vyslovena v souvislosti s Caster Semenayovou a její svatbou s dlouholetou přítelkyní Violet Rasebayaovou. Začátkem ledna 2017 fotografie ze svatby oblétny sociální sítě. Aniž bychom chtěli poskytovat prostor bulvárnímu přístupu, zařazujeme svatební fotografii, která se objevila na Instagramu a následně také v iDnes.cz (pozn. fotografie je součástí e-learningu).

V současné české společnosti dochází k významnému posunu ve vnímání sexuálně menšinově orientovaných osob, a to zejména u mladých lidí.

Není zde naším cílem jakkoli hodnotit kteroukoli část názorového spektra.

Spíše jde o to upozornit, že v tomto vnímání se odráží jistý sociální konstrukt, který má řadu atributů jasně vztažených k určité kultuře a k určité době. Jinými slovy mnohé z toho, co bylo pro řadu lidí chápáno jako univerzální pravidlo, najednou takový ryze univerzální charakter ztrácí. Jakkoli argument dominance heterosexuálního vztahu ve vývoji společnosti s ohledem na její přirozený vývoj nepochybně univerzálně míří, sám o sobě však není argumentem pro diskriminaci menšin.

To je právě důvod, proč jsme se rozhodli svatbu Caster s Violet na tomto místě zmínit, a to včetně fotografie s bílými svatebními šaty Violet. V příspěvcích na sítích se objevilo poměrně velké množství hlasů, které zdůrazňovaly, že Caster uzavřela sňatek se ženou a že v této dvojici zastává jakési silovější (=mužské) postavení.

Pro jistou část přispěvatelů se totiž jednalo o argument podporující názor, že Caster by neměla v atletice soupeřit se ženami. Jádrem tohoto argumentu bylo vyjádření v tom smyslu, že Caster v soukromém životě přijímá mužskou roli a že její ženská atletická role je spíše jakýmsi kalkulem, z něhož se dá vytěžit sláva, bohatství a další výhody úspěšného vrcholového sportovce.

Sama Caster vede neúnavný boj. Jak již bylo uvedeno, odmítla hormonální léčbu a raději zkusí pokračovat ve sportovní kariéře na vytrvaleckých distancích.

V říjnu 2023 vyšla v nakladatelství Penguin kniha Caster Semenyaové *The Race to Be Myself* (ve smyslu "závod o to, abych mohla být sama sebou"). Kniha má 23 kapitol a je členěna do 4 částí (The Beginning, The Rise, The Awakening, The Redemption). Dočkala se mnoha kladných komentářů publikovaných třeba v listech *Telegraph* či *The Guardian*. To je symbolické i pro koncepci našeho předmětu, který se snaží propojovat svět sportu s kulturní a společenskou sférou.

V rozhovoru k přípravě knihy uvádí: "Možná jste za ta léta něco z mého příběhu slyšeli a mohli jste mě vidět, jak běžím nebo stojím hrdě na pódiu na olympiádě. Ale pořád je toho tolik, co musím vyprávět o síle, odvaze, lásce, houževnatosti a o tom, kdo opravdu jsme. Chci, aby tato kniha ukázala lidem po celém světě, jak to je"

Zdroj: <https://www.independent.co.uk/news/caster-semenya-norton-new-york-south-african-tokyo-b1932625.html> (volně přeložil EH).

Slovo do éteru

Někomu možná bude tato poznámka připadat od věci, ale přesto ji dávám ke zvážení.

1) Nové impulsy

- Mnozí antičtí učenci považovali uspořádání okolo sebe v dané době za vcelku sofistikované a spravedlivé. Přesto nezvažovali práva otroků ve stejném duchu jako práva svobodných lidí.
- V 19. století mnozí básníci skládali hold ženám a padali jim k nohám, přesto nikde v celé Evropě neměly ženy volební právo až do začátku 20. století.

V kontextu doby a soudobé kultury to tak tehdy bylo chápáno jako "normální" a museli přijít ti, kteří uvažovali jinak než většina společnosti, aby došlo k nějakému posunu.

- Německý teolog Martin Luther v roce 1517 vyhlásil svých 95 tezí, kterými zahájil reformaci církve a nové období lidské historie.
- Americký aktivista Martin Luther King v roce 1963 pronesl svůj slavný projev "Mám sen", v němž vyjádřil touhu po rovnosti všech lidí.

V české společnosti si řada lidí ještě před poměrně nedávnou dobou nedokázala představit, že se otevře debata nejen o LGBTQ+ komunitě, ale také třeba o transgenderu či o nebinárních osobách. Přesto se tak děje. Nevznášíme v tomto ohledu názory či postoje, ale pouze konstatujeme, že situace se jistým způsobem vyvíjí.

Svět sportu je v tomto ohledu konzervativní a do jisté míry se změnami chápání těchto změn ve společnosti ne zcela kompatibilní. **To však neznamena, že s nimi v dohledné době nebude konfrontován.**

2) Sport tradice, změny a ženy

Za kolébku moderního sportu považujeme Anglii 19. století. Tehdy se sport rodil na základech amatérského a rytířského soupeření. Postupně se stal viditelným společenským fenoménem, zprofesionalizoval se a stal se také významným ekonomickým atributem.

Historicky byl nejprve výsadou mužů a později začal brát vážně ženy. Pro mnohé ženy byly zpočátku dostupné pouze některé sporty. Můžeme si vzpomenout na hrdé průkopnice některých sportovních odvětví, jako například Elišku Junkovou, která dokázala ve 20. letech 20. století závodit v automobilovém sportu společně s muži a byla v těchto soubojích velmi úspěšná. Nicméně například skok o tyči či skok na lyžích byly pro ženy "zakázanými sporty" ještě koncem 80. let minulého století.

Postupně se s nástupem žen (celkem logicky) ve většině sportů ustanovily dvě kategorie podle pohlaví - mužská a ženská. Při respektu k logice tohoto členění se nepochybně jedná o umělý konstrukt založený na zvykovém přístupu. Tento konstrukt dává smysl a v mnoha ohledech zřejmě přetrvá dlouho.

Nicméně, jsou sporty, kde to tak jednoznačné není (např. korfbal, který hrají smíšená družstva, smíšené čtyřhry v tenisu či stolním tenisu atd.) a takové, kde do budoucna jistě perspektivy změn v ohledu uspořádání kategorií jsou představitelné. Např. doc. Irena Martinková (FTVS UK) představila na konferenci Czech Philosophy of Sport v říjnu 2022 v Českých Budějovicích jako jednu z možností pro "open" kategorii dálkové plavání. To vše ukazuje na skutečnost, že i svět sportu může zaznamenat určité změny, které nemusí být tak vzdálené, jak si možná někteří konzervativní příznivci sportu představují rozhodně nelze vyloučit.

Caster Semenyaová mnohokrát prohlásila, že cílem jejího snažení a motivem jejího poselství je otevírat dveře těm, které přijdou po ní. V tomto ohledu lze říci, že Caster Semenyaová sní svůj sen.

V roce 2019 vyšla kniha autorky Bronwyn Henkel *The Run for Life: Caster Semanya*, která přináší příběh Caster až do roku 2019. Mio jiné se vrací k rozhodnutí arbitráže o tom, že nařízení jsou diskriminační, ale že na základě důkazů předložených účastníky řízení je taková diskriminace nezbytným, rozumným a přiměřeným prostředkem k dosažení legitimního cíle.

Tento výklad vyvolal velké množství otázek, na něž kniha také reaguje.

6. Proč nedostal Pistorius Oscara?

Pro někoho může otázka v titulu kapitoly znít mírně provokativně.

U někoho jiného může vyvolat nejistotu či zmatek.

Tedy zmatek ve smyslu, proč by nějaký Pistorius měl získat Oscara?

Taková otázka dává nepochybně smysl. A proto dříve než se budeme zabývat odpovědí na otázku, proč Pistorius Oscara nedostal, můžeme nastínit kontext otázky. Jinými slovy, proč by ho vůbec dostat měl?

Nejprve pro oživení něco obecných informací o ceně Oscar

Na obrázku v e-learningu je tzv. Cena Akademie (Americká akademie filmového umění a věd). Jedná se zřejmě o celosvětově nejprestižnější filmovou cenu (jakkoli je to cena primárně americká - to svědčí o výsadním postavení hollywoodského filmového průmyslu). O pojmenování Oscar kolují různé teorie, tou nejčastější je podoba se strýčkem Oscarem knihovnice Herrickové (Zdroj: <https://nafilmu.cz/2014/02/oscar-historie-a-zajimavosti/>)

Každopádně, tyto ceny jsou udělovány od roku 1929 a pojmenování Oscar bylo Akademií přijato v roce 1939. V současnosti jsou ceny udělovány ve více než 20 kategoriích, z nichž pět se považuje za nejprestižnější: nejlepší film, nejlepší režie, nejlepší scénář, nejlepší herečka v hlavní roli a nejlepší herec v hlavní roli.

Pro úvodní seznámení nám tento přehled stačí. Pojďme dále.

Blade Runner

Na obrázku v e-learningu je jihoafrický atlet Oscar Pistorius. Bývalý běžec na 400 m užíval speciální běžecké protézy, jakési pružiny, které vzbuzovaly mnoho otázek. Pistorius byl velmi úspěšným paralympijským sportovcem. V běžných diskusích šlo zejména o to, zda protézy nepředstavují při běhu výhodu oproti běžným (=neznevýhodněným) běžcům. Většina tehdejších studií přímý efekt tohoto typu neprokázala

(Zdroj: <https://www.colorado.edu/today/2022/01/05/worlds-fastest-blade-runner-gets-no-competitive-advantage-prostheses-study-shows>)

Pointa totiž spočívala v tom, že Pistorius byl nejen úspěšným sportovcem mezi paralympioniky, ale začal dosahovat takové výkonnosti, že závodil se sportovci bez zdravotního handicapu a mnohé porážel. V odborné i laické obci se proto začalo stále více řešit, zda je taková konfrontace plně legitimní.

V mnoha článcích zejména z let 2011 a 2012 byl označován jako *Blade Runner*.

Jedná se o narážku na dystopický film Ridleyho Scotta s Harrisonem Fordem z roku 1982. Zde je nejčastěji termín "blade" překládán ve smyslu "ostrý". Jeden z českých překladů (většinou zůstává zachován i v češtině originální název) zní "Ostré komando" (Zdroj: <https://www.csfd.cz/film/8268-blade-runner/prehled/>).

Slovo "blade" znamená však i "ostří", "čepel", "listy vrtule", případně se užívá jak pro nože bruslí, tak i pro inline brusle ("rollerblades") či pro "lopatku" (shoulder blade). V případě protéz se tedy jedná o poněkud přenesený význam slova (ve významu pružinové protézy).

Nicméně, označení Oscara Pistoria za "blade runera" bylo v dobových člancích poměrně běžné.

(Zdroje: <https://bleacherreport.com/articles/1195225-blade-runner-oscar-pistorius-a-symbol-of-spirit-worldwide> a <https://www.wired.com/2012/07/oscar-pistorius-olympics/>).

Pozn. Vložená kapitola v e-learningu se věnuje filmu Blade Runner a také hlavnímu protagonistovi, jímž je Harrison Ford.

Sportovní příběh

Pistorius se narodil bez lýtkových kostí a v útlém dětství mu byla provedena podkolenní amputace. Věnoval se různým sportům, ale na střední škole u něj začala dominovat atletika. Na paralympijských hrách 2004 v Athénách zvítězil v běhu na 200 m. V Pekingu o čtyři roky později v Pekingu zvítězil v běhu na 100 m, 200m i 400 m (poslední trať zdolal ve světovém paralympijském rekordu 47,49).

V roce 2008 však také sváděl mnohé další boje. Rozhodl se kvalifikovat na klasické OH 2008 v Pekingu. Musel však čelit výtkám IAAF v otázce, zda mu jeho karbonové protézy neposkytují výhodu. Mezinárodní sportovní arbitráž v Laussane mu však nakonec start umožnila. I když dokázal zaběhnout čas 46,25 (na mítinku v Lucernu v červenci 2008), kvalifikační limit ležel ještě výše, takže se do Pekingu nekvalifikoval. (Zdroj: <https://www.sport.cz/clanek/olympiada-loh-2012-londyn-handicapovany-bezec-pistorius-na-olympiadu-nepojede-133142>

V roce 2011 se objevil na MS v atletice v jihokorejském Tegu a časem 45,39 postoupil z rozběhu, v semifinále však již vypadl.

(Zdroj: https://www.tyden.cz/rubriky/sport/ostatni-sporty/atletika/beznohy-gepard-pistorius-bojuje-s-casem-i-predsudky_210755.html).

Na klasických OH 2012 v Londýně postoupil do semifinále časem 45,44 (osobní maximum již měl tou dobou 45,07).

(Zdroj: <https://isport.blesk.cz/clanek/ostatni-olympijske-hry-loh-londyn-2012/127734/karbonovy-bezec-pistorius-postoupil-do-semifinale-s-usmevem.html>).

Ve štafetě se dokonce dočkal finálové účasti, když jako finišman dovedl svůj tým k osmému místu.

(Zdroj: <https://isport.blesk.cz/clanek/ostatni-olympijske-hry-loh-londyn-2012/127734/karbonovy-bezec-pistorius-postoupil-do-semifinale-s-usmevem.html>).

V témže roce na paralympijských hrách dominoval na 400 m, ale ve finále na 200 m poměrně překvapivě podlehl Brazilci Oliveirovi. Následně zpochybnil délku jeho protézy, později se však za toto nařčení omluvil.

(Zdroj: <https://www.denik.cz/atletika/jihoafrikan-pistorius-zahajil-paralympiadu-svetovym-rekordem-20120902.html>, a https://www.irozhlas.cz/sport_ostatni-sporty/pistorius-vyhral-na-paralympiade-400m-a-oliveira-mu-pak-nepodal-ruku_201209090718_jkanta

Přesto to vypadalo, že sportovní hvězda Oscara Pistoria dále stoupá vysoko (a tedy vzhůru).

Mimosportovní příběh (Smrtonosná past)

V roce 2013 však došlo k události, která zásadně ovlivnila Pistoriovu další kariéru a celý jeho život. O valentýnské noci zastřelil Pistorius přes dveře koupelny čtyřmi ranami svou tehdejší přítelkyni Reevu Steenkampovou. Hájil se tím, že střílel v sebeobraně a přítelkyni považoval za lupiče. Případ se však začal zamotávat.

Pozn. Křestní jméno "Oscar" se stalo tématem slovní hříčky, ovšem věříme, že tak jako tomu u příjmení "Armstrong" ve třetí kapitole našeho materiálu nebylo zcela samoúčelné, tak to není samoúčelné ani nyní. Oscar Pistorius totiž plnil titulní stránky mnoha médií poměrně dlouhou dobu. Nejprve svým sportovním příběhem (o němž by určitě mohl být natočen "hollywoodský kasaštyk"), tak až kriminální zápletkou, která provázela smrt jeho přítelkyně.

V roce 2017 bylo natočeno životopisné drama film Normana Stonea *Oscar Pistorius: Blade Runner Killer*, v roce 2018 dokument Vaughana Sivella *Pistorius*. Oba filmy se věnují především tragické události a soudnímu procesu. Ani jeden z nich se však nesetkal s výjimečnou pozorností diváků a ani u porotců udělujících filmové ceny filmy výrazně nezabodovaly.

Příběh však nelze považovat za uzavřený. V roce 2014 byl Pistorius odsouzen k trestu odnětí svobody na pět let za zabití z nedbalosti (Zdroj: https://www.lidovky.cz/svet/pistorius-byl-za-zabiti-z-nedbalosti-odsouzen-k-peti-letum-vezeni.A141021_105355_in_zahranici_sij). Tento trest byl považován spíše za mírnější, i když komentáře z různých stran se velice různily.

Další vývoj by opravdu mohl působit jako z hollywoodského filmu. V říjnu 2015 byl Pistorius propuštěn do domácího vězení. V prosinci 2015 byl čin překlasiifikován na vraždu. V červnu 2016 byl odsouzen k šesti letům vězení za vraždu. Státní zastupitelství shledalo trest příliš mírným a došlo k podání odvolání k Nejvyššímu odvolacímu soudu. V listopadu 2017 byl Pistorius odsouzen za vraždu k trestu 13 let a 5 měsíců (zdroj: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/oscar-pistorius-vrazda-soud-trest-handicap-atlet-bloemfontein-jizni-afrika.A171124_094948_zahranicni_elka).

V roce 2021 se objevily zprávy o možnosti jeho podmíněčného propuštění. (Zdroj: https://www.idnes.cz/sport/atletika/oscar-pistorius-vezeni-podminecne-propusteni.A211109_122343_atletika_par).

Pozn. Vložená kapitola v e-learningu se zabývá pohledy na příběh Oscara Pistoria v odborné literatuře.

S ohledem na to, že jsme předchozí podkapitolu sice doporučili, ale nezařadili jako zcela nezbytnou, uvádíme zde její úplný konec, který jsme nazvali **resumé**.

1) Uvedené odkazy z oblasti filosofie sportu ukazují, že pokud chceme pojmy jako "férovost ve sportu" "spravedlivá soutěž" či "rovné příležitosti" uchopit na filosofické úrovni, může se nám leccos jevit jako mnohem složitější, než těm, kdo sedí u obrazovky a "se vším jsou rychle hotovi". Všichni zřejmě do jisté míry laicky vnímáme, že "rovné příležitosti" představují ve sportu jakýsi uměle vytvořený konstrukt (nikdo na tom není na vstupu stejně - někdo má rychlejší vlákna, jiný má výhodu v somatotypu, další třeba v tělesné výšce). Přesto potřebu zachování tohoto principu výrazně vnímáme a jeho porušení chápeme jako poškozování toho, co sport činí sportem.

2) "Případ Pistorius" se zjevil jako konkrétní problém, který zahýbal sportovním, konkrétně atletickým světem, a dříve než mohl být zcela vyřešen, zase zmizel. Za to může jiný příběh Pistoriova života, který se začal odehrávat v roce 2013. Na tom je založena i tato kapitola našeho materiálu.

3) Lze to vnímat i tak, že svět sportu dostal jakýsi oddechový čas, aby podobné problémy začal intenzivněji řešit, protože dříve či později přijde nový Pistorius (jakkoli se nejspíš bude jmenovat jinak).

Diskuse

Nyní můžeme přistoupit k diskusi.

1) Jak vy osobně rozumíte principu rovných příležitostí ve sportu?

2) Vidíte (z tohoto subjektivního pohledu) někde jejich narušování?

3) Domníváte se, že v blízké budoucnosti bude muset sport řešit nějaký analogický případ (jako při rozhodování o umožnění účasti Oscara Pistoria v závodech s nezvýhodněnými sportovci)?

Tématu "rovných příležitostí" ve sportu se budeme věnovat také v některých dalších kapitolách.

6. Sportu zdar aneb Co přináší sportifikace soudobé společnosti?

Sportifikace je pojmem, který si zaslouží vysvětlení a uvedení do kontextu. Abychom však na úvod podpořili motivaci se tímto fenoménem vůbec zabývat, předejme nejprve jednu důležitou informaci:

Sportifikace je klíčovým motivem, který prostupuje celým naším předmětem.

A nyní již ono vysvětlení.

Co je sportifikace?

Obecně by se mohlo jednat o jakékoli posílení "sportu" v nějakém kontextu. Například zakládání sportovních klubů, které by přispělo k rozvoji sportu v určitém místním prostředí, by snad mohlo být nazýváno "sportifikací".

Ve společenskovědním chápání kinantropologie je však sportifikace pojmem s jasným obsahem. Pokusíme se poskytnout poměrně stručnou a srozumitelnou definici tohoto pojmu:

Průnik určitých přístupů a nastavení z prostředí sportu do běžného života.

Chceme-li najít vyjádření poněkud sofistikovanější, lze využít definici Ivo Jiráka:

„Přebírání kulturních vzorů a symbolů ze sportovního života do širších významových souvislostí, do dalších kulturních okruhů“ (Jirásek, 2005, 66)

Praktické příklady

Zvědavý čtenář by mohl nyní položit otázku: A proč bychom se něčím takovým měli zabývat?

Odpověď by pak mohla znít: **Protože se nás všech bytostně týká to, co zažíváme v osobním životě, v rodině, v práci a ve svém volném čase.**

Někdo má možná některé z těchto sfér svého života různým způsobem spojené se světem sportu (jezdí lyžovat, dívá se na fotbal, pracuje na stadionu atd.).

Pointou sportifikace je však pronikání určitých ("sportifikačních") motivů **do těch oblastí našeho života, které nejsou takto přímo se sportem spojené.** A těch je pro běžného člověka skutečně mnoho.

A nyní již ony slíbené příklady:

- Soutěžíme mezi sebou v modu, který přebírá atributy sportovní soutěže - **předháníme se navzájem, vytváříme žebříčky, překonáváme rekordy, bodujeme své výkony, produkuje strategie zaměřené na vítězství**. To vše nikoli při sportování, ale v práci, v rodině, v milostném životě apod.
- Abychom nastínili i pozitivní stránky sportifikace: Přebíráme některé principy ustavené (a kodifikované) ve světě sportu, například **princip fair play, a akcentujeme potřebu chovat se férově**. Respektujeme potřebu dodržování pravidel, ctíme nestranné rozhodčí. Mnohdy také doporučujeme **přístupovat k problémům "sportovně"**, což znamená vypořádat se s nimi elegantně, s nadhledem a případně také přijmout porážku. *Svět sportu nás celkem vzato účinně otužuje v práci s vítězstvím i porážkou, ale pro většinu z nás je těch dílčích porážek obvykle více (jakkoli lze většinou naše vnímání relativizovat průměrem lahve poloplné či poloprázdné).*

Skeptik by zde mohl vznést jistou námitku: Soupeření a princip soutěže jsou mnohem starší než svět sportu, princip konkurence existoval mnohem dříve (pokud nechápeme "sport" v nejširším významu a neztotožňujeme jej se hrou)*. Například kapitalismus stojí na vzájemné konkurenci (v angličtině slovo "competition" znamená jak soupeření či nějakou konkrétní soutěž, tak konkurenci jako takovou). Stejně tak dodržování pravidel a jejich vyžadování je pro lidstvo zásadní otázkou (provázanou na etické uchopení) a například pro soudnictví je formulace jasných pravidel lidského chování a forma jejich udržování základním kamenem jeho fungování.

V obecné rovině tak tomu zajisté je. Užijeme-li však Jiráskovu definici, v níž se hovoří o **přebírání kulturních vzorů a symbolů ze sportovního života**, pak můžeme pozorovat, že tento trend skutečně výrazně posiluje spolu s tím, jak se naše společnost stává více výkonově orientovanou.

Nyní možná nastal pravý čas, abychom téma poněkud odlehčili.

Sportu zdar a fotbalu zvlášť!

Tímto rčením proslul legendární sportovní komentátor Vít Holubec. Patřil k průkopníkům československého sportovního komentátorství, zejména pak toho televizního. Byl spolukomentátorem prvního přímého sportovního televizního přenosu (hokejový zápas mezi týmem Prahy a švédským Leksandem v únoru 1955). Byl také vůbec prvním moderátorem tradičního pořadu Branky, body, vteřiny.

Na Holubcův slogan navážeme v další podkapitole.

Pro ty, kteří si udělali během volitelné podkapitoly (obsažené pouze v e-learningu) pauzu, se napojíme na její konec.

V písni *Fotbal* (od Jaromíra Nohavici) zaznívají i tato slova:

"Stojím v davech lidu,
Jsem fanda svýho klubu.
Ten gól byl z offsidu,
sudímu rozbít hubu.
Kde je ten autokar?
Propíchnout pláště.

**Dobrý den, sportu zdar,
fotbalu zvláště!"**

Nohavica zde naráží na známý slogan (proslavený Vítem Holubcem) a zasazuje jej do poněkud jiné situace, než do běžného přenosu z fotbalového utkání.

Naráží na chování (ale také způsob uvažování) některých fotbalových fanoušků. Toto chování píseň nepochybně ironizuje, přesto lze říci, že s určitou mírou pochopení.

Jakási další tvář sportifikace se zde rýsuje snad poměrně zřetelně. Pokud výrazivo "hrdiny" písně a jeho fotbalové komentáře porovnáme například s různými "výlevy" na chatech a sociálních sítích, které se týkají mimosportovní tematiky, nacházíme zde mnoho podobností.

Návrhy na možné výklady sportifikace na bázi ukázek z písně:

Pro dokreslení můžeme přidat ještě některé další citace z uvedené písně:

**"Ty mlč ty páprdo! No, ty v tom baloňáku!
Fotbalu rozumíš jak koza náklad'áku."**

...

**"Já bych jim ukázal, na šachtu s nima.
Dobrý den, sportu zdar, fotbal je prima!"**

Pokus o zachycení tohoto sportifikačního motivu:

Fyzické rozvášnění fotbalového fanouška se přelévá do virtuálního prostoru, kam se po vzoru fanoušků chodí často lidé "vyřvat ze své frustrace."

Pozn. Tento výklad je nepochybně k diskusi.

Zřetelně je pak sportifikace patrná v tomto dvojverší:

**"V neděli po fotbale, kdo umí ten umí,
hej vrchní seš pomalej, šest nula na rummy."**

Kdo zažil správné fotbalové "strejce" s párkem a pivem v ruce, jak s objemnými břichy pokřikují na fotbalisty, že jsou pomalí, tak toto dvojverší náležitě ocení. Stejný pokřik je pak veden na vrchního a skóre zápasu přirovnáno k hospodské objednávce.

Ergo, přenos sportovního motivu do "běžného" života, neboli sportifikace uvedená do (hospodského) života.

(Uvozovky i závorka upozorňují na skutečnost, že ne pro každého se nutně jedná o běžnou situaci).

Abychom nebyli vůči fotbalovým fanouškům nespravedliví, tak je nutno uvést, že jejich chování obsahuje mnoho různých vzorců. Obecně v odborných pracích používáme různá členění návštěvníků sportovních akcí. Tím nejčastějším je členění do čtyř skupin - diváci, fanoušci, ultras a hooligans. Exaktní hranice se někdy ve vypjatých situacích nehledají úplně snadno. O skupině hooligans vypovídá řada reálných zkušeností a jejich následných různých zpracování. K těm hodně známým patří film *Proč?* (režiséra Karel Smyzcek, 1987) o cestě opilých fotbalových fanoušků (nejednalo se zpočátku pouze o skupinu hooligans a film ukazuje mimo jiné i jak snadno se taková skupina rozmnožuje a radikalizuje) vlakem, devastaci vlaku a ohrožování okolních lidí, kteří neměli nic společného s fotbalem ani s výtržníky. Inspirací byly skutečné události (cesta příznivců Sparty na utkání do Banské Bystrice).

Bagatelizace nevhodného chování je nepochybně škodlivá. Stejně tak je škodlivé, či minimálně kontraproduktivní, "házet všechny do jednoho pytle". Na základě některých studií (např. Hurych & Scholz, 2020; Zdroj: [10.7752/jpes.2020.06457](https://doi.org/10.7752/jpes.2020.06457)) se jeví jako rozumné rozlišovat mezi skupinou ultras a skupinou hooligans, zejména chceme-li přistupovat k jádru problému pokud možno bez emocí.

Vezmeme-li v úvahu hodnotové ukotvení skupiny hooligans a některé opakující se vzorce jejich chování, můžeme podobné jevy pozorovat i při různých demonstracích a shromážděních, které nejsou primárně spojeny se sportem, a na nichž se objevují projevy násilí, vulgarity a manipulace využívající znalosti psychologie davu.

Tento jev může být chápán jako další ukázka fenoménu sportifikace.

Vysvětlení: Opět je tu obecnější základ podobných jevů a jejich historický výskyt nezávisle na světě sportu. Spojení se sportem se týká spíše některých vnějších a dobře patrných atributů typických pro sportovní sféru (pískání, mávání vlajkami, koncentrace okolo "kotle", skandování apod.).

Pozn. Vložené kapitoly obsahují ukázky z písni *Cyklistika* a *Roland Garros* (J. Nohavica, P. Dobeš).

Sportifikace jako výzva i jako hrozba

Tématu sportifikace jsme se věnovali také v textu nazvaném *Reimagining Topical Challenges within the Kinanthropological Frame*.

Zdroj: Hurych, E. (2017). Reimagining Topical Challenges within the Kinanthropological Frame. In M. Zvonař & Z. Sajdlová (eds). . *Proceedings of the 11th Conference in Kinanthropology*. Brno, FSpS MU, 29th Nov. – 1st Dec. 2017.

Zde jsou navrženy tři koncepty, které by se mohly stát velmi důležitými tématy pro kinantropologii v třetí dekádě 21. století. Jedná se o sportifikaci, technologizaci a pohybovou inaktivitu v současné společnosti.

Diagram (převzatý ze zmíněného textu a obsažený v e-learningu) ukazuje na vztah mezi kinantropologií a těmito třemi fenomény:

Důvodem, proč zde tento diagram prezentujeme, je poměrně zajímavé propojení rozvoje fenoménu sportifikace s rychlým rozvojem moderních technologií. Zejména jde o počítačové technologie a posílení přenosu některých činností do virtuálního prostředí - např. online modely výuky, ale také trendy splývání reálného a virtuálního prostředí (typicky např. virtuální cyklistické aplikace typu Rouvy či BKool). V poslední době nepochybně jde také o rozvoj umělé inteligence.

Za jeden z konkrétních fenoménů (a chceme-li) výstupů (reflektujících popsání trendy) můžeme považovat například esport. O tom se ještě zmíníme v kapitole věnované gamifikaci.

Pohybová inaktivita (ubývání fyzického pohybu s běžného denního režimu) pak rovněž úzce souvisí s rozvojem technologií (dostupnější formy dopravy méně náročné na pohybový výkon, více času tráveného ve virtuálním prostoru apod.).

Poměrně zajímavě se s ohledem na naše téma jeví link č. 9. Tím je míněn silný vztah mezi fenoménem sportifikace (od něhož by laik obecně očekával spíše podporu pohybu) a mezi nárůstem pohybové inaktivity. Jakkoli se zde nejedná výlučně o negativní působení (ve smyslu úbytku pohybu vlivem sportifikace) a jistě můžeme pozorovat i opačně působící vlivy.

A protože jsme v titulku k této části textu nastínili dilema - **hrozba nebo výzva?** - tak spíše pro zajímavost a pro zájemce o ještě komplexnější pohled na věc můžeme upozornit na text s názvem *The Instrumental Reduction as a “Non-Phantom Menace” for Modern Sports* (Hurych, 2015).

Pozn.

Spojení "Non-phantom Menace" je slovní hříčkou, která odkazuje na název první epizody *Hvězdných válek*. Znalci vědí, že díky tzv. Lucasově fintě hovoříme o první epizodě, ale natočena byla jako čtvrtá (jde o mistrnou ukázkou *binární chronologie*, kterýžto termín však zatím čeká na schválení v předpokojích patentového úřadu).

Česky byl film uváděn jako *Skrytá hrozba*, anglicky jako *Phantom Menace*. Současně tu navazujeme na termín *non-phantom*, který bývá občas využíván v medicíně či ve fyzice. Phantom (česky fantom) obvykle bývá chápán jako nějaká konstrukce či model, které jsou uměle vytvořeny). Vysvětlení hříčky není úplně snadné, protože mechanický překlad typu "neskrytá hrozba" (který by tímto mohl být chápán jako viditelná hrozba) není možno brát zcela vážně. To je ovšem v případě slovních hříček situace občas se vyskytující.

Tou "neskrytou hrozbou" (jinak přízračně nepřízračným Non-Phantom Menace) byla míněna **instrumentální redukce** - tedy fenomén, o němž jsme se krátce zmínili v kapitole 3 *Jaké zuby cení darované medaile?* v souvislosti s Martinem Heideggerem (podkapitola *O darovaných medailích*). A možnou souvislost mezi instrumentální redukcí a sportifikací již necháme na dobrovolné části diskuse (pro fajnšmekry).

Diskuse

Nyní můžeme přistupit k diskusi a pro její spuštění nadhodit některé vstupní otázky:

1) Vnímáte vy osobně, že ve společnosti probíhá cosi takové, o jsme se pokusili popsat jako proces sportifikace? Můžete případně popsat pocity spojené s tímto vnímáním?

2) (Nikoli nutně, ale spíše, pro ty, kdo odpověděli na úvod předchozí otázky kladně). Vidíte nějaké příklady sportifikace okolo sebe?

3) Může nám pomoci nějaká zkušenost ze světa sportu pro zvládnání některých situací v běžném prostředí? (Nabízí se chování sportovních fanoušků ve vazbě na chování skupin lidí při jiných příležitostech, ale jsou i jiné možnosti pro podobné propojení).

Volitelná (slíbená) otázka pro fajnšmekry:

4) Jak podle vás vstupuje do hry instrumentální redukce (zjednodušeně chápané jako povyšování nástroje na cíl) v souvislosti s problémem sportifikace?

7. Pojd'te, pane, budeme si hrát aneb Gamifikace ve sportu

Téma gamifikace navazuje poměrně silně na téma č. 7, tedy na téma **sportifikace**.

Než si řekneme, co je podstatou tohoto pojmu, nejprve se krátce vyjádříme k etablování tohoto slova v češtině a k jeho výslovnosti.

Otázka práce se slovy cizího původu

Dnes je poměrně běžné, že mnohé termíny přebíráme z jiného jazykového prostředí, zejména z angličtiny. To může přinášet jisté otázky nad jejich využitím a někdy též nad jejich výslovností.

Jde v první řadě o to, zda do češtiny vnášet slova cizího původu ve větším množství a zda se nejedná pouze o nějaký populární trend (v některých případech až o jistou módu). Skutečně v mnoha případech máme zcela odpovídající a dostačující české ekvivalenty a proto lze zvažovat obezřetnost v přejímání takových výrazů - zejména v běžném jazyce, v každodenní konverzaci a podobně. Pokud jde o odborné termíny, tam je situace přebírání cizích slov již často mnohem smysluplnější.

V případě termínu "gamifikace" je to poměrně jasné. Čeština nedisponuje v tuto chvíli pojmem, který by přesně a dostatečně obsáhl tento fenomén. Je to dáno mnoha okolnostmi*

*Mimo jiné jde například o to, že v angličtině existují dvě podstatná jména, která se do češtiny překládají jako "hra", a to slovo "game" a slovo "play", přičemž každé má trochu jiný význam. Podrobněji o tom pojednáme později. Nyní jde o to, abychom zdůraznili, že slovo gamifikace nemá v češtině patřičný odpovídající ekvivalent.

Jestliže přijmeme slovo takto utvořené, pak se nabízí otázka po jeho výslovnosti. V čem je vlastně jádro problému? Spočívá v tom, že odborná literatura k tomuto problému se s ohledem na povahu tématu (a jeho posilující praktickou vazbu na počítačové technologie) vyjadřuje dominantně v angličtině a zde tento termín figuruje jako "**gamification**" [gejmifikejšn]**.

** Výslovnost uvedenou v hranatých závorkách považujeme za pracovní, jde nám zde především o její názornost.

V češtině tento pojem zatím není příliš frekventovaný, a pokud se objevuje, tak spíše v psaných odborných textech, kde výslovnost není zatím nijak zásadně řešena. V logice práce s novotvory (slovo cizího původu a přípona užívaná pro slova cizího původu) bychom v češtině za správnější mohli považovat výslovnost [gamifikace]. Takto vysloveno ovšem slovo zní poměrně zvláště***.

***Do češtiny již poměrně silně proniklo slovo "game". Například z oblasti tenisu, kde jde o sérii výměn, česky označovanou jako hra (také zde říkáme [gejm], případně redukovane [gem], nikoli však [game]).

Intuitivně se tak ti, kdo vycházejí z praktického nastavení (typicky hráči počítačových her, komunita esportu atd.) uchylují k používání výslovnosti [gejmifikace]. Zde se mírně kříží pravidla pro tvorbu slov a uživatelský trend, což je ve vývoji jazyka situace poměrně častá. V mnoha případech potom vítězí spíše uživatelský trend.

Pro nás je nepochybně zásadnější práce s daným termínem po obsahové stránce. Pouze jsme chtěli upozornit na možnost dvojího způsobu výslovnosti v češtině. V tuto chvíli považujeme za akceptovatelné obě varianty a necháme tedy na zvážení uživatelů, zda se přikloní k výslovnosti [gejmifikace] či [gamifikace]. A nyní již přikročíme k obsahu tohoto pojmu.

Gamifikace

Konečně se dostáváme k tomu, o co vlastně jde.

Obecně lze gamifikaci popsat jako

proces začlenění her nebo prvků a nástrojů užívaných v hrách (typicky v tzv. „cybergames“) do různých činností za účelem podpoření aktivní účasti.

Co to v praxi obnáší?

Gamifikace využívá techniky aplikované tvůrci počítačových her pro větší zapojení hráčů a dále tento princip přenáší do sféry sociální, kulturní, studijní ve snaze přidat jim novou hodnotu (zejména v oblasti motivace).

Nejčastěji bývá prezentována jako

- **obchodní strategie – „a business strategy“ (Hamari, Sjöklint & Ukonen, 2015),**
- **vzdělávací metoda – „educational method“ (Ranchhod, Gurău, Loukis, & Trivedi, 2014).**

Z logiky věci se jedná o velmi zajímavé téma i pro oblast pohybových aktivit.

Například speciální číslo *Sport, Ethics and Philosophy* vydané již v roce 2016 bylo nazváno *Sport and Play in a Digital World* (2016, Vol. 10, Issue 1) a celé bylo věnováno digitálním technologiím ve sportu.

Některé články (Conway, 2016) se velice blížily tomu, co by se dalo označit jako pointa gamifikace, nicméně, přesný termín “gamification” nebyl užít explicitně v žádném z textů.

Gamifikace není hraním her

Dokonce není ani formou učením založenou na hraní her.

Kim, Park and Baek (2009) identifikovali **rozdíly mezi gamifikací and učením založeným na hře** (“game based learning“).

Spočívají v tom, že

- **při “game based learning“ studenti plní vzdělávací cíle hraním her (učení prostřednictvím hraní hry).**
- **zatímco gamifikace probíhá zcela mimo kontext her.**

Prostřednictvím gamifikace **hry nenahrazují samotný proces učení.**

Gamifikace činí z procesu učení „a more participating activity“ (v češtině cosi jako „činnost s větším aktivním zapojením“) a umožňuje snazší překonávání obtíží během učení (Codish and Ravid, 2014).

Článek Karla Kappa *Gamification: Separating Fact from Fiction* upozorňuje na čtyři běžné mýty, které se ke gamifikaci vážou (Kapp. 2014). Ten první již byl zmíněn.

- 1) Gamifikace a hraní her je totéž.
- 2) Gamifikace odrazuje starší studenty.
- 3) Za gamifikací nestojí žádné zásadní relevantní vědecké zkoumání.
- 4) Gamifikace je pouze o bodech, odznacích a žebříčcích.

Kapp se snaží tyto mýty vyvrátit. K poslednímu z nich uvádí, že body, odznaky a žebříčky nepředstavují tu část aktivity, která by byla pro hru tím nejvíce vzrušujícím. Lidé hrají hry pro to, aby dosáhli mistrovství, vyrovnali se s různými výzvami a socializovali se v rámci určité skupiny (Kapp, 2014). Jestliže je tomu tak u her, pak tento princip platí i pro gamifikaci, která tyto prostředky přejímá coby nástroje (to nás vrací k již několikrát zmíněnému tématu instrumentace).

Jestliže však gamifikace nepředstavuje přímo hraní her, nelze popřít to, že je založena na hravosti.

Než se pustíme do praktických ukázek ze světa sportu, nastal možná čas na odechovou pasáž, abychom dostáli slovům uvedeným v titulu kapitoly (viz e-learning).

Propojení světa hry a světa sportu

Spiritualita hry

Ze své podstaty se jedná o propojení velmi silné.

Nejprve ještě uvedeme jeden zdroj, který nám může pomoci do tohoto prostředí proniknout. Jedná se kapitolu knihy *Spiritualita pohybových aktivit* (Hurych et al., 2013) s názvem *Homo ludens – spiritualita jako prvek přirozené lidské hravosti* (Hurych & Jirásek, in Hurych et al., 2013, 98-113).

Tuto kapitolu zde nabízíme v pracovní verzi ve formátu PDF (pro použité zdroje odkazujeme pak na výchozí knihu).

Mimo jiné se v textu objevuje kapitola o komunitách Damanhur, Assassin či o hře Dračí doupě.

Tato kapitola je psána v duchu spirituálního uchopení hry, jde tedy o přesah hry směrem k duchovnímu rozměru člověka. Celá kniha je věnována pohybovým aktivitám, proto je kromě této (spirituální) dimenze hry obsažen v dané kapitole i aspekt aktivního lidského pohybu.

Esport

Dalším aspektem, kde můžeme sledovat propojení hry a sportu je fenomén označovaný jako esport. Existuje mnoho studií o tom, zda lze esport považovat za sport. Jejich závěry nejsou vůbec jednoznačné. Takřka nikdo však nepochybuje o tom, že esport zcela postihuje oblast hry.

Například názor významného světového filosofa sportu Jima Parryho říká vcelku jasně, že esport není sportem, ale je hrou. Celé je to pochopitelně poměrně složité.

Pro zájemce zde přikládáme článek z časopisu *Česká kinantropologie* z podzimu 2022, který se k této problematice vyjadřuje.

Zážitková pedagogika

Velice zajímavé propojení světa pohybu a světa hry v praxi může představovat zážitková pedagogika. Někdy bývá označována jako **zážitkové vzdělávání**, jindy též jako **vzdělávání prožitkem** (o terminologických nuancích pojmů prožitek a zážitek se můžeme dočíst například v textech Miloše Bednáře).

V zásadě se jedná o pedagogickou disciplínu založenou na přímé zkušenosti.

Zjednodušeně řečeno, zážitková pedagogika vychází z myšlenky, že zapamatovatelnost toho, co vidíme (například přečteme) je značně limitována, stejně jako zapamatovatelnost toho, co slyšíme.

Paměť je posilována jednak kombinací podnětů, jednak emocemi, které se k podnětům vážou. Osobní prožití situací posiluje paměťové vazby opravdu výrazně.

Jde tedy o učení se přímou zkušeností a ta jako důležitý nástroj využívá hry.

Historicky je zážitková pedagogika spojena s aktivním pohybem (především s outdoorovými aktivitami).

Pro zájemce můžeme v rámci volitelné podkapitoly ještě něco o zážitkové pedagogice přidat (viz e-learning).

Gamifikace v některých aplikacích

Abychom ukázali pointu gamifikace na názorném příkladu, je nejlépe využít nějaké konkrétní prostředí. V tomto případě jde o službu Garmin Connect, která zpracovává tréninkové údaje.

V následující prezentaci (v e-learningu) jsou zdůrazněny i některé momenty. Záměrně využíváme zápisy z ne zcela aktuální evidence tréninku, abychom ukázali, že podstata problému není primárně záležitostí prudkého rozvoje umělé inteligence v poslední době (jakkoli technické zdokonalení vše umocňují).

Stručně řečeno (výklad k PPT prezentaci):

Elektronické aplikace nám umožňují interaktivní evidenci tréninků a poskytují nám mnohé detailní informace.

Tím se víceméně podobají starým papírovým tréninkovým deníkům.

Některé "nové" (oproti "staré ručně psané" evidenci) informace jsou podmíněné "nově" dostupnými technologiemi (délka a kvalita spánku, počet kroků atd.).

Současně se v tomto prostředí objevují prvky plánování a určování výzev.

Ani zde nejde o převratný moment. Například plán na redukci hmotnosti bylo možno zpracovávat již odedávna (pokud jsme o to měli zájem).

Některé výzvy ale začínají být vytvářeny na základě propočtů. Ty se někdy vyhodnocují automaticky a přebírají tak proces plánování za nás. Typickou ukázkou je plánování počtu kroků, které se generuje na základě algoritmu vyhodnocení předchozích aktivit.

Součástí tohoto prostředí jsou i různé odznaky, které se udělují za vykonané aktivity (počet kilometrů, počet nastoupaných metrů, ale třeba i odznak za aktivitu v nějakém významném dni a podobně).

Resumé (dílčí)

Odznaky, body, žebříčky a výzvy - to jsou nejvíce patrné prvky gamifikace obecně. Slouží jako nástroje, ať už je gamifikace užita v oblasti managementu, vzdělávání nebo sportu.

Pochopitelně, vždy je možno namítnout, že jde vlastně o hru a my z ní můžeme kdykoli vystoupit. Tato možnost tu obecně nepochybně je. Nicméně, například fenomén gamblerství ukazuje, že s tím vystoupením "kdykoli se nám zachce" to není zase tak jednoduché.

Se zdokonalujícími se technologiemi jsou totiž iluze čím dále více lákavé. Oddělit realitu od fikce nebude s rozvíjející se umělou inteligencí v poměrně blízké době tak snadné, jak se mnozí ještě před nedávnem domnívali.

Moje druhé já?

Více již ponecháme na diskusi, pouze zde ještě ukážeme jeden obrázek, který má své určité kouzlo.

Poněkud to připomíná jednu anekdotu ze staré dobré Anglie:

Staříčkový lord provází hosty po svém sídle. "Tak toto je naše jídelna, toto je lovecký salón, zde je naše ložnice, ta mladá rozkošná dáma v posteli je moje paní a ten mladý pohledný džentlmen vedle ní, tak to jsem já."

Obrázek (v e-learningu) zachycuje jízdu ve virtuálním prostředí *Rouvy* (jeden z mnoha indoorových cyklistických virtuálních programů). Po zvolení nějaké oblíbené trasy (zde například okolo jezera Lago di Garda) se můžeme v teple domácího krbu uprostřed zimy vydat na cestu.

Ten urostlý cyklista **se žlutým pruhem, to jsem já**, zatímco ten neméně ošlehaný **dravec se zeleným pruhem, tak to jsem prosím také já**.

Jak k takové situaci dochází?

Pokud se vám chce, tak můžete ve virtuálu závodit s jinými online nadšenci. Případně si přidáte na trať Ghost Ridera (virtuálního cyklistu, který vám občas trochu pomůže, schováte se za něj do háku a už to frčí). Můj Ghost Rider se jmenuje *Will* a je momentálně tím černým vzadu. Budu ještě zřejmě muset s Willem probrat, že čas Tří králů nám pro letošek již skončil.

Kromě virtuálního domstika si však také **můžete zadat svůj předchozí osobní rekord** na této trase. To je zde právě ten cyklista se zeleným pruhem. Má byznysově zvučné jméno *PR*

(zde však neznamena Public Relation, nýbrž Personal Record). Pak se s ním můžete, třeba jako já v dresu se žlutým pruhem s přiléhavým jménem *Eman*. (Eman bez tečky byl už bohužel vyprodán), dle libosti nadhánět.

Můžete se za něj i schovat, případně mu můžete mávat a dělat na něj dlouhý nos (což je poměrně výhodné, protože kdyby vás chtěl žalovat, tak musí činit výhradně přes vaše méně virtuální já). Většinou však na to není moc času, protože se jako blázni snažíte porazit sami sebe a nenechat toho zeleného, aby si moc vyskakoval.

Je to opravdu celé půvabné, motivující a rychle se tomu propadá. Ani vědomí, že přitom připomínáte psa, který se honí za vlastním ocasem, vždycky úplně nepomůže.

Proto bych z vlastní zkušenosti radil gamifikaci nepodceňovat.

Co je to ale proti zarytým esportovcům a jejich času stráveném ve virtuálu, není-liž pravda?

Diskuse

1) Vnímáte nějaké prvky gamifikace ve svém bezprostředním okolí?

2) Jaká vidíte rizika či úskalí s ohledem na motivaci prostřednictvím gamifikace?

9. Nahota na prodej aneb I ty, Olmere?

Jedná se o téma, které v rámci spolupráce se zvanými hosty přednese jeden z nejvýznamnějších českých odborníků na filosofii sportu prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D.

Pozn. Prof. Jirásek byl v září 2023 jako zatím jediný zástupce střední Evropy oceněn cenou Warrena Fraleigha (zakladatele celosvětově nejvýznamnější organizace věnující se filosofii sportu The International Association for the Philosophy of Sport).

Název tématu naráží na film režiséra Víta Olmera Nahota na prodej z roku 1993. To je pochopitelně pouze úvodní slovní hříčka, téma je provázáno na vnímání nahoty ve sportu od antické tradice až po dnešek. Celé téma je v režii prof. Jiráska. V jarním semestru 2023 vyvolalo toto téma velký zájem studentů a rozpoutalo i živou diskusi. Je tedy na co se těšit.

10. Svobodné volby – výběr z nabídnutých témat

Tak jako v životě, komunále či parlamentu, je v tomto případě svoboda volby limitována výběrem z možností

Návrhy na volitelné téma

- **Vrať se mi zpátky, ztracený ideále, aneb Krásná slůvka olympismus, areté a kalokagathia ve fotbalu**
- **Téma rasismu ve sportu na bázi bezmála Nekonečného příběh Kamara versus Kúdela & comp.**

(pozn. téma zvítězilo v hlasování jaro 2023)

- **Ruští a běloruští sportovci na OH v Paříži?**

11. Kancelář splněných snů

Zde je volnost pro výběr o poznání větší než u tématu č. 10.

Téma si studenti sami navrhnou a moderují jeho prezentaci i diskusi. Vyučující se zde stává řadovým diskutujícím.

Závěrem

Co zbývá říci závěrem?

13 týdnů uteklo jako voda a dospěli jsme do finále.

Jakkoli samotný Úvod představoval velmi důležitý vstup do předmětu a nasměroval celé jeho zaměření, představili jsme 11 obsahových celků, nad nimiž jsme měli příležitost se po celý semestr zamýšlet.

Závěrečné setkání je věnováno diskusi nad jednotlivými tématy, připomínkám a komentářům k nim (zejména v celkovém komplexním posouzení, neboť dílčí komentáře a připomínky probíhaly průběžně). Mimo jiné je možno vznášet náměty k dalším možným tématům, neboť vše plyne, jak dávno víme (nejen) z jedné z prvních kapitol.

K předmětu je připravena vlastní anketa, která zohledňuje konkrétní potřeby zpětné vazby a studentům je při závěrečném setkání dána příležitost podílet se na dotvoření této ankety (základ je pochopitelně připraven), tak aby nic podstatného ohledně zpětné vazby neuniklo.

Jako další zpětná vazba funguje i anketa CORE předmětů v IS. Doporučujeme studentům zapojení i do ní (většinou neprobíhá bezprostředně s ukončením předmětu a je z logiky věci obecnější, přesto představuje zajímavý výstup při porovnávání všech CORE předmětů).

A nyní zbývá opravdu již poděkovat, rozloučit se a na závěr poskytnout přehled použitých zdrojů.

Příjemné léto!

Literatura

Zde je k dispozici seznam základní použité literatury.

Interaktivní odkazy včetně obrázků a videí jsou součástí jednotlivých kapitol a jejich přehled je obsažen v podkapitole Odkazy na zdroje obrázků... (součást e-learningu). V některých případech (zejména u odborných a populárních článků) jsou zahrnuty i v tomto textu.

Aristotelés. (2009). *Etika Nikomachova*. Praha: Petr Rezek

Armfield, G. G. (2017). *The Sport Journal*, 24. Nestránkováno. Dostupné z: <https://thesportjournal.org/article/peddling-the-truth-or-coasting-downhill-lance-armstrong-and-the-use-of-image-repair-strategies/>

Askwith, R. (2017). *Dnes trochu umřeme*. Praha: Mladá fronta.

Bednář, M. & Bednářová, O. (2013). *Hledání katarze*. Praha: European Science and Art Publishing.

Broadbent, R. (2016). *Vytrvalost: Pozoruhodný život a doba Emila Zátopka*. Praha: Slovart.

Carroll, L. (2009). *Zamotaný příběh*. Praha: Dokořán.

Carroll, L. (2016). *Alenka v říši divů*. Praha: Naše vojsko.

Carroll, L. (2022). *Alenka v kraji divů a za zrcadlem*. Praha: Pikola.

Conway, S. (2016). An earthless world: the contemporary Enframing of sport in digital games, *Sport, Ethics and Philosophy*, 10(1), 83-96.

Čech, S. (2011). *Jitřní písně*. Praha: MKP.

Dreyer, D. & Dreyerová, K. (2013). ChiRunning. *Revoluční přístup k běhání bez námahy a zranění*. Praha: Mladá fronta a. s.

Edwards, S. D. (2008). Should Oscar Pistorius be Excluded from the 2008 Olympic Games?. *Sport, Ethics and Philosophy*, 2(2), 112-125.

Finn, A (2013). *Běhání s Keňany*. Praha: Mladá Fronta, a. s.

Foglar, J. (1990). *Dobrodružství v temných uličkách*. Praha: Olympia.

Freytag, G. (1944). *Technika dramatu*. Praha: Ústav pro učební pomůcky průmyslových a odborných škol.

- Hamari, J., Sjöklint, M. & Ukkonen, A. (2015). The Sharing Economy: Why People Participate in Collaborative Consumption. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67(9), 2047-2059.
- Heidegger, M. (2018). *Bytí a čas*. Praha: OIKOYMENH.
- Hodaň, B. (2006). *Sociokulturní kinantropologie I*. Brno: Masarykova univerzita.
- Huizinga, J. (2016). *Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture*. London: Routledge and Kegan Paul, Ltd.
- Hurych, E. & Scholz, P. (2019). Czech football fans and some aspects of their declared and applied approaches. *Journal of Physical Education and Sport*, 20(6), 3377-3383.
- Hurych, E. (2009). *Faustové a gladiátoři internetového věku*. Brno: Tribun EU, s. r. o.
- Hurych, E. (2013). *Spiritualita pohybových aktivit*. Brno: Masarykova univerzita.
- Hurych, E. (2015). The Instrumental Reduction as a “Non-Phantom Menace” for Modern Sports. In M. Zvonař & Z. Seidlová. *Proceedings of the 10th Conference in Kinanthropology*. Brno, FSpS MU, 18–20th Nov. 2015.
- Hurych, E. (2017). Reimagining Topical Challenges within the Kinanthropological Frame. In M. Zvonař & Z. Sajdllová (eds). *Proceedings of the 11th Conference in Kinanthropology*. Brno, FSpS MU, 29th Nov. – 1st Dec. 2017.
- Hurych, E. (2017). Running as an Authentic Possibility of Being. In: Heather Reid & Eric Moore. *Reflecting on Modern Sport in Ancient Olympia* (pp. 67-79). Olympia: Parnassos Press.
- Hurych, E. (2018). Sakralita pohybu v díle Jaroslava Foglara. In P. Hošek. *Duchovní rozměr fenoménu Foglar* (pp. 89-142). Praha: Dingir, s. r. o.
- Hurych, E. (2019). *Duchovní rozměr pohybu v sekularizující se společnosti*. Brno: Masarykova univerzita. S. 52-56.
- Hurych, E. (2019). *Duchovní rozměr pohybu v sekularizující se společnosti*. Brno: Masarykova univerzita. S. 52-56.
- Hurych, E. (2022). Esport coby sport: Nástin pro možnou systematizaci otázek prokinantropologické uchopení fenoménu označovaného jako esport. *Česká kinantropologie* 26(1-2), 83-98.
- Hurych, E. (2023). Problémy fotbalového MS 2022 v Kataru z pohledu environmentálních aspektů a další perspektivy udržitelnosti sportu. *Odpadové fórum*, 24(1), 10-11.
- Jaz. (2021). *Opráski f krichli*. Praha: Grada Publishing, a. s.
- Jaz. (2021). *Opráski f krichli*. Praha: Grada Publishiung, a. s.
- Jirásek, I. & Kohe, G. (2015). Readjusting Our Sporting Sites/Sight: Sportification and the Theatricality of Social Life. *Sport, Ethics and Philosophy*, 9(3), 257–270.
- Jirásek, I. (2005). *Filosofická kinantropologie: Setkání filosofie, těla a pohybu*. Olomouc: Univerzita Palackého.

- Jirásek, I. (2019). *Zážitková pedagogika: Teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase)*. Praha: Portál.
- Jirásek, I. (ed.). (2007). *Fenomén Foglar*. Praha: Prázdninová škola Lipnice.
- Jirásek, I. (ed.). (2010). *ZET - Miloš Zapletal: Pět životů*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Jones, C. & Wilson, C. (2009). Defining advantage and athletic performance: The case of Oscar Pistorius. *European Journal of Sport Science*, 9(2), 125-131.
- Jurek, S. (2013) *Běhej a jez*. Praha: Mladá fronta a. s.
- Kafka, F. (2014). *Proces*. Praha: Edice Knihy Omega.
- Kafka, F. (2014). *Proměna a jiné povídky*. Praha: Edice Knihy Omega.
- Kafka, F. (2014). *Zámek*. Praha: Edice Knihy Omega.
- Kapp, K. (2014). *Gamification: Separating Fact from Fiction*. Chief Learning Officer. Dostupné z: <https://www.chieflearningofficer.com/2014/03/19/gamification-separating-fact-from-fiction/>.
- Karlgard, R. (2012). Lance Armstrong - Hero, Doping Cheater and Tragic Figure. *Forbes*. Dostupné z <https://www.forbes.com/sites/richkarlgard/2012/06/13/lance-armstrong-hero-cheat-and-tragic-figure/>
- Kim, B., Park, H., & Baek, Y. (2009). Not just fun, but serious strategies: Using Meta cognitive strategies in game-based learning. *Computers & Education*, 52(4), 800-810.
- Kosatík, P. (2015). *Emil Běžec*. Praha: Univerzum.
- Kozohorský, R. (2016). *Zatracenej Zátpek*. Praha: XYZ.
- Kožík, F. (1952). *Vítěz marathonský*. Praha: Mladá fronta.
- Kožík, F. (1957). *Na shledanou, Emile*. Praha: SNDK.
- Kožík, F. (1957). *Na shledanou, Emile*. Praha: SNDK.
- Liessmann, K. P. (2008). *Teorie nevzdělanosti: Omyly společnosti vědění*. Praha: Academia.
- Lipiec, J. (1999). *Filozofia olympizmu*. Warszawa: Sprint.
- May, K. (2020). *Vinnetou*. Praha: Albatros Media.
- McDougall, Ch. (2013). *Born to run: Zrození k běhu*. Praha: Mladá fronta a. s.
- McNamee, M. (2012). Lance Armstrong, anti doping policy, and the need for ethical commentary by philosophers of sport. *Sport, Ethics and Philosophy*, 6(3), 305-307.
- McNamee, M., Parnell, R. & Vanlandewijck, Y. (2021). Fairness, technology and the ethics of Paralympic sport classification. *European Journal of Sport Science*, 21(11), 1510-1517.
- Neruda, J. (2009). *Písně kosmické*. Praha: Tribun EU S. r. o.
- Nietzsche, F. (2021). *Tak pravil Zarathustra*. Praha: 1400.
- Novák, J. & Jaromír 99. (2016). *Zátpek: ...když nemůžeš, tak přidej!* Praha: Paseka.

Ovidius Naso, P. (2005). Proměny. Praha: Plot.

Pavel, O. (1990). Plná bedna šampaňského. Praha: Olympia.

Písně Jaromíra Nohavici od A do Ž. (1994). Brno: Petr Rímský - HITBOX.

Procházka, J. W. & Ondříček, D. (2021). Zátopek. Praha: Brána.

Rada, V. & Žák, J. (1957). Bohatýrská trilogie. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění.

Ranchhod, A., Gurău, C., Loukis, E. & Trivedi, R. (2014). Evaluating the educational effectiveness of simulation games: A value generation model. *Information Sciences*, 274, 75-90.

Schopenhauer, A. (1998). Svět jako vůle a představa I., II. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, s. r. o.

Šimečka, M. M. (2021). Tělesná výchova. Praha: N media.

Štaud, O. (2009). Sportovní hvězdy, ikony, hrdinové. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita.